NEMZETI NŐNEVELÉS.

XI. ÉVFOLYAM. DECZEMBER. 1890. X. FÜZET.

KERESKEDELMI TANFOLYAM NŐK SZÁMÁRA.

Az a buzgóság, mely nálunk az utóbbi nehány év alatt kereskedelmi iskolák létesítésében nyilvánult, a nőnevelés terén is jelentkezik. A budapesti V. kerületi polgári leányiskola tanári kara már két évvel ezelőtt nyitott próbaképen nők számára egy hat hónapig tartó esti tanfolyamot. A tanfolyamnak több mint 30 hallgatója volt, többnyire olyanok, a kik a polgári iskola négy osztályát elvégezték. A múlt évben a látogatók fokozódó részvéte mellett szintén fennállott a tanfolyam, s az oktatás eredményét a tanügyi hatóság is kielégítőnek találta.

A tanári kar most már a tanfolyam rendszeresítését és nyilvánossá tételét óhajtotta, s ez érdemben a közoktatásügyi miniszteriumhoz folyamodott. Ugyanez időben két vidéki keresk. akadémia is kérte hasonló tanfolyam engedélyezését, s ezzel az ügy eljutott odáig, hogy a közoktatásügyi kormány is gondoskodása tárgyai közé tartozónak tekintse.

Az okok, melyekkel az illető intézetek a női keresk. tanfolyamok szükségességét bizonyítják, eléggé evidensek. Arról van szó első sorban, hogy a nők kereskedelmi foglalkozásokra képesíttetvén, a tisztességes megélhetésre új módot nyerjenek; jó szolgálatot tehetnek azonban ily tanfolyamok oly nőknek is, kik mint családtagok helyzetöknél fogva vehetnek részt valamely üzlet tevékenységében s valamikor talán maguk vezetnek üzletet, valamint azoknak is, a kik vasuti vagy postai szolgálatra készülnek.

Ezek az okok elég világosan megjelölik a női keresk. tanfolyam rendeltetését, s valóban a miniszter úr is kielégítésre váró szükségletnek ismeri el a nőknek kereskedelmi foglalkozásokra való kiképzését, egyúttal azonban bölcsen vonta meg a határt is, melyen belül az új intézménynek működnie kell. A czél nem lehet más,

mint a nőket oly ismeretekre és ügyességre tanítani, melyekre szerényebb körben, tehát *alsóbb* kereskedelmi foglalkozásban szükségük van. Ezzel ki van mondva az az elv, hogy a női kereskedelmi tanfolyamnak mindenek előtt *gyakorlatinak* kell lennie. Alapos és biztos ismeretek szerzése áll a tanulók érdekében, azért a tananyag kiválasztása, a tanítás sorrendje és módszere gondosan állapítandó meg.

Az ügy, tudomásunk szerint, a végleges elintézés stadiumában van. A miniszter úr utasította a közoktatási tanácsot, hogy egy normalis szervezetet dolgozzon ki, s egyúttal tegyen javaslatot ama feltételek iránt, melyekhez jövőre ily tanfolyamok engedélyezése kötendő.

E folyóirat közönségét sokkal közelebbről érdekli az ügy, hogysem hallgatagon várhatnók be letárgyalását. Hogy a miniszter úr ő exczellenczíája a nőnevelés terrenumát kiszélesíti; hogy a társadalom törekvéseit a nők foglalkozási körének nagyobbításával támogatja; hogy eleve bölcs mérséklettel jelöli meg a határokat, melyeken belül a női keresk. tanfolyamoknak, ha gyakorlati jelentőségre akarnak emelkedni, működniök kell; hogy a nők kereskedelmi szakbeli oktatását egyáltalában a közoktatás szervezetének egyik részeül tekinti: mindazért elismeréssel és köszönettel tartozunk neki. Őszintén óhajtjuk, hogy ily tanfolyamok mindenütt létesüljenek, a hol sikeres működésökhöz a kellő feltételek és biztosítékok megvannak, s épen azért elmondjuk röviden, minő képet alkottunk mi magunknak erről az új intézményről, s mily feltételektől várjuk virágzását.

A tananyagnak a legszükségesebb tudnivalókra kell szorítkoznia. Főtárgyak természetesen a *keresk. számtan* és a *könyvvitel*, melyekből annyit kell tanítani, hogy a végzett növendék kisebb üzlet könyveit önállóan vezetni képes legyen. Ehhez képest kell tanítani a *levelezést*, ha csak lehet, németül is; a *váltóismét* és *kereskedelemismét*; nem lehet mellőzni az *árúismét* és a *kereskedelmi földrajzot* sem, de e tantárgyakból nagyon is meg kell választani, mi illik az egész oktatás keretébe. Végül kiváló gond fordítandó a szépirásra, sőt a gyorsirást is fel kellene venni a tárgyak közé.

Ha a tárgyak tantervét a főtárgyaknál említett czél követelményei szerint úgy állapítják meg, hogy a studiumok egymásra vonatkozása, a fokozatosság érvényesül benne, heti 13—14 órában 8 hónap alatt becsületesen fel lehet dolgozni az anyagot, a szükséges gyakorlást is beleértve. A tapasztalás hangosan dícséri a nőtanulók intelligenczióját, szorgalmát, lelkiismeretességét és — ambiczióját, sőt akaraterejét is a nehézségekkel szemben. Semmi kétség sincs tehát az iránt, hogy kellő előképzettség mellett a kereskedelmi szakismeretek megszerzésében is meg fogják állani helyöket. Természetes azonban, hogy a tanításnak is valóban *szakszerűnek* kell lennie, a mit pedig csak úgy tudunk elképzelni, ha a női keresk. tanfolyamokban csak oly tanárok taníthatnak, a kik a tanításra a közép-keresk. iskolák szervezetének értelmében képesítve vannak.

A tanítás ez eredményének egyik főfeltétele mindig a növendékek előképzettsége marad. Fontos tehát az a kérdés: kik lehetnek azon tanfolyamok hallgatói? Elmélet szempontból az látszanék kívánatosnak, hogy mentől többen részesülhessenek az oktatás jótéteményében; gyakorlati szempontból azonban azt kell sürgetnünk, hogy a tanítás és tanulás komoly munka legyen, hogy a tanfolyamot végzett nők mint kereskedelmi alkalmazottak, csakugyan be tudják tölteni helyöket. Ezt az eredményt csak iskolázott elmével lehet elérni. A polgári leányiskola az, melynek növendékei a négy osztály befejezése után leginkább vannak qualifikálva a kereskedelmi tanfolyam látogatására; hasonlókép beválnak a felsőbb leányiskolák s más a polgáriakkal egyenlő rangú nyilvános leányiskolák négy osztályt végzett növendékei. A kiknek ily qualifikáczió jok nincs, azok felvételi vizsgálatra volnának bocsátandók, melyen különösen a magyar nyelvtanból és fogalmazásból, a számtanból és a földrajzból kell megkövetelni annyi ismeretet, a mennyi a polgári iskola 4. osztályában elért általános képzettségnek megfelel. Készületlen vagy a normalis színvonal alatt álló elemek megnehezítik a tanítást, hátráltatják az erősebbeket, s így koczkára teszik az egész oktatás sikerét.

Azoknak érdekében, a kik kellő eredménynyel végzik a tanfolyamot, szükséges ezt nyilvánossá tenni, a mi nemcsak azt jelenti,

hogy egyéb keresk. iskolák módjára a kir. tanfelügyelő alá kell helyezni, hanem azt is, hogy az elbocsátó vagy képesítő vizsgálat letevése után a miniszter kiküldöttjének aláírásával ellátott bizonyítványt kell adni a hallgatóknak. A kereskedő világ bizalmát csak ily bizonyítvány fogja nekik megszerezni.

Annál az alapfeltételnél fogva, hogy a női keresk. tanfolyamokban csak oly tanárok taníthatnak, a kik a keresk. akadémiákban és közép kereskedelmi iskolákban tanítani jogosítva vannak, legczélszerűbb e tanfolyamokat ugyanily iskolákkal összekapcsolni, melyeknek árúgyűjteménye, laboratoriuma s egyéb eszközei is felhasználhatók; nincs azonban kizárva annak lehetősége sem, hogy női tanintézetekkel legyenek összekötve, vagy külön álljanak fenn; ha a tanerők qualifikácziója megfelel a közokt. kormány követelésének.

De bár önállóan vagy más iskolával kapcsolatban álljon fenn a női keresk. tanfolyam, szervezésökben és vezetésökben feltétlenül gondosan kell óvni az *erkölcsi érdeket*. Mi határozottan ellene vagyunk az esti tanfolyamnak. Hogy miért? azt nem szükséges magyarázgatni.

Ha fiú-iskolákkal kerülne össze a női keresk. tanfolyam, az az igazgatóságnak gondoskodnia kell arról, hogy a két nembeli ifjúság egymással ne találkozzék, hogy a leányok a női érzést bántó semmiféle diák-pajkosságot ne lássanak, általában szigorúan kell ügyelnie, hogy a tanfolyam egy női tanintézet minden kellékének megfeleljen. Mi még arra is súlyt helyeznénk, hogy a felvételnél bizonyos életkor legyen megállapítva. Azt hiszszük, hogy 18 évesnél idősebb nőket épen nem, vagy csak kivételesen, a tanfelügyelő beleegyezésével kellene a tanfolyamra bocsátani.

Végül szükségesnek tartjuk, hogy a tanfolyam folytonos női felügyelet alatt álljon. A felügyelő tisztére azonban csak okleveles tanítónőt volna szabad alkalmazni. Egy művelt tanítónőnek érintkezése 14—18 éves leányokkal több tekintetben üdvös lehet; de annyiban is fontos, hogy bizalmat kelt az iskola iránt a társadalomban, főkép az érdeklett családok körében.

Ezek volnának a női keresk. tanfolyamot illető észrevételeink

és óhajtásaink, melyekkel, reméljük, a közoktatási tanács is egyetért. Mindenesetre bízunk benne és a közoktatásügyi miniszter úr bölcseségében, hogy a női kereskedelmi tanfolyam életre való szervezettel lép a keresk. tanintézetek sorába, s teljesen meg fog felelni azok várakozásának, a kik bizalommal tekintenek ez új intézmény jövője elé.*

Budapest. Névy László.

* Midőn a női kereskedelmi tanfolyamok célját s egyedüli helyes szervezetét fejtegető eme czikkünk már ki is volt szedve, nyilatkozott e tárgyban a képviselőházban gr. Csáky Albin közoktatásügyi miniszterünk is. A női kereskedelmi tanfolyamok jövőjére nézve szép reményekre jogositó nyilatkozat szó szerint a következő volt:

«Irányi Dániel t. képviselő ur felhozta a nőknek mennél több helyütt való alkalmazását és e czélból kivánatosnak tartotta a kereskedelmi tanfolyamnak létesítését.

Ez ügy ismételten szóba hozatott. Ha jól emlékszem, már tavaly a pénzügyi bizottságban, azután pedig a közoktatásügyi bizottságban föl lett vetve és ismételten hozzájárultam az eszméhez. Most a t. képviselő ur megnyugtatására mondhatom, hogy egy lépéssel még tovább mentem; nemcsak hogy magamévá tettem az eszmét, hanem az eszme tényleges életbeléptetése iránt is tettem már intézkedéseket. Van ilyen kereskedelmi tanfolyamunk itt Budapesten, a melyre a t. képviselő ur is hivatkozott; ezenfelül még kettő keletkezett a vidéken: egyik Pozsonyban kisérletképen, a másik pedig Székesfehérvárott. Hogy ezekben a tanítás egyöntetüleg történjék és hogy az országban minél több helyütt lehessen ily tanfolyamokat életbeléptetni, az itteni kereskedelmi tanfolyam tantervét megbirálás végett kiadattam a közoktatásügyi tanácsnak. Mihelyt ez megbirálva és általam véglegesen megállapítva lesz, lehetőleg tág körben kivánom azt életbeléptetni.»

SZATHMÁRY GYÖRGY ÉS LÉVAY FERENCZ.

Azok előtt, a kik nemzeti népoktatásügyünk minden egyes fontosabb mozzanatát figyelemmel szokták kisérni, eddigelé sem volt ismeretlen sem Szathmáry Györgynek, sem pedig Lévay Ferencznek a neve. Hiszen körülbelől két évtized óta működik már mind a két férfiú a nemzeti közművelődés terén. Kezdetben csak kisebb, szerény körben szolgálták nemzetünket, később azonban a kivívott sikerek által igazolt tehetségnek és ügybuzgóságnak megfelelőleg mindegyre tágult mindkét jelesünknek hatásköre, míg nem a közel multban eljutottak arra a polczra, a melyen áldásdús tevékenységük közetlenül kihathat a nemzet népoktatásügyének nagy egészére. A királyi kegyelem s közoktatásügyünk bölcs kormányzójának bizalma eddigelé teljesített hűséges munkálkodásuknak jutalmául azzal tűntették ki őket, hogy ezentúl mint a vallás- és közoktatásügyi magyar királyi miniszteriumnak tanácsosai az egész ország népoktatásügyének fejlesztésében fáradozhassanak. A fényes jutalomúl szolgáló, nagy felelőséggel járó és az egész nemzet életére befolyással biró munkakört mind a ketten férfikoruk legszebb éveiben foglalták el s a hazafiak java-sava őszinte szívből fakadó örömmel üdvözli őket *Csáky Albin gróf* ő nagyméltóságának, a nemzeti közoktatásügy tettre kész vezérének, díszes *törzskarában* s bizalomteljes reménységgel tekint a jövőbe, a melynek igazolnia kell, hogy Szathmáry György és Lévay Ferencz, a kik benső hivatottsággal, nemzeti népoktatásügyünk iránt való szent lelkesedéssel, a kötelességérzetnek kipróbált hűségével és erélyével s a népeket és nemzeteket nevelő Istenben vetett bizalommal foglalták el fontos hivatalukat, be is tudják azt tölteni s a mély állambölcseséggel megáldott vezér eszméinek keresztülvitelében

SZATHMÁRY GYÖRGY.

erős és ügyes kézzel s észszel tudnak államunk közjólétének érdekében küzdeni.

A hű hazafiakhoz csatlakozva *nemzeti nőnevelésügyünk* szerény munkásai is őszinte szerencsekivánatokkal üdvözlik az ország minden egyes vidékéről a vallás- és közoktatásügyi miniszterium két új tanácsosát s folyóiratunk csak az igen tisztelt olvasók iránt tartozó kedves kötelességét teljesíti, a midőn Szathmáry György miniszteri tanácsos úrnak és Lévay Ferencz miniszteri osztálytanácsos úrnak arczképével együtt közli mindkét jelesünknek rövid vázlatszerűségében is tiszteletet gerjesztő, tanulságos életrajzát.

*

Szathmáry György nemzetünk újra ébredésének mozgalomteljes korszakában született az 1845-dik évi ápr. 9-én, Erdélyben. Bölcsőjét a szép Hunyadvármegyében *Alpestesen* ringatták; atyja *Szathmáry Károly*, korán húnyt el 1848-ban, s a csekély vagyonnal rendelkező ősrégi nemes család gondjai egészen a jó családanyára, *Ribiczey Zsuzsánnára* nehezültek, ki is szép tehetségekkel megáldott kis György fiát kezdetben az alpestesi, később pedig a vajdahunyadi iskolába járatta. Gimnáziumi tanulmányait Szathmáry György a gyulafehérvári középtanodában dicséretes sikerrel bevégezvén, a kolozsvári főiskolába sietett, hol a jogi tudományokat hallgatta 1869-ig, a midőn feljött Budapestre, hogy itt a tudományos egyetemen fejezhesse be tanulmányait.

Midőn Szathmáry a jogi és a politikai tudományokból a vizsgálatokat fényes sikerrel letette volt, benső hajlamát követve, a hirlapírói életpályára lépett és Jókai Mór mellett a «Hon» czímű napilap munkatársaként csakhamar kitünt jeles czikkeivel, a melyeket a hazai és a külföldi politikáról hol nevének aláirásával, hol meg a nélkül tett közzé.

A «Hon»-nak az «Ellenőr» czímű napilappal való egyesítése után az ezen két napilapnak egyesítése folytán keletkezett «Nemzet» szerkesztőségében lett Szathmáry György a főmunkatárs; de a *Nemzeten* kívül más lapokban is sokat dolgozott ő kezdettől fogva. Jeles czikkeket közöltek tőle a *Vasárnapi Ujság*,

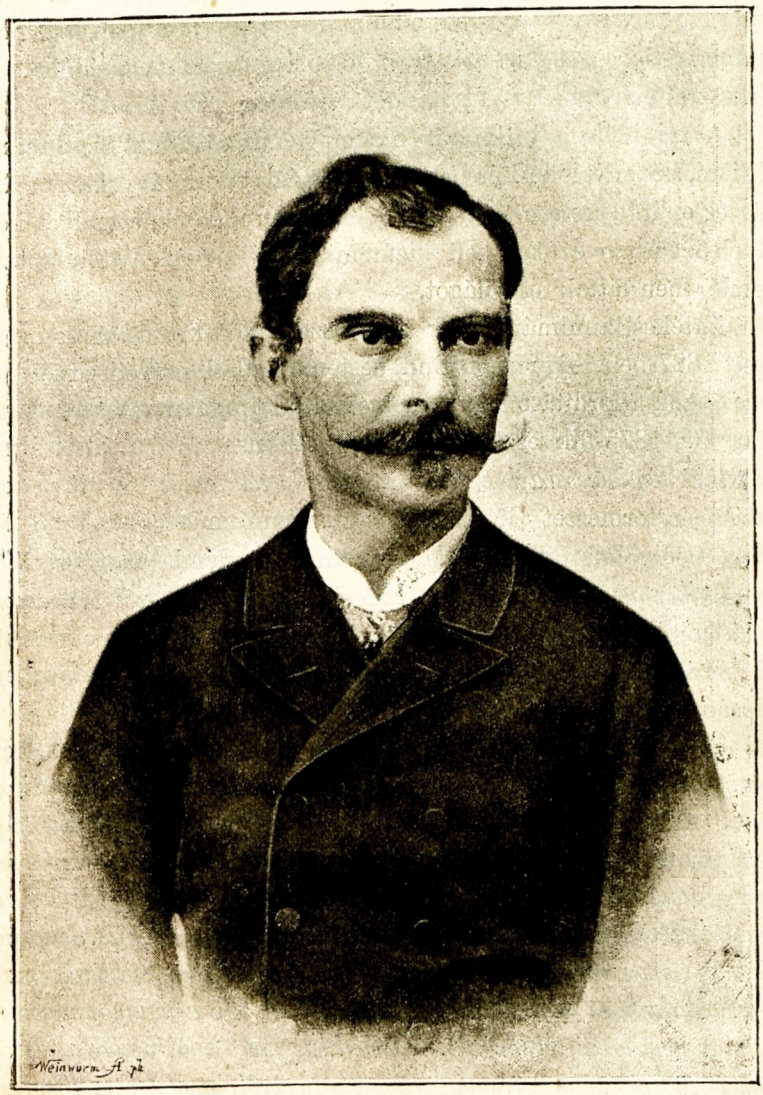

LÉVAY FERENCZ.

a *Fővárosi Lapok*, a *Magyarország és a Nagyvilág*, a kolozsvári *Magyar Polgár* és a *Kelet*, valamint a *Szegedi Híradó* is. Ezeken kívül még más fővárosi és jelesebb vidéki lapok hasábjain is jelentek meg tőle egyes kisebb-nagyobb közlemények; egy időben ő szerkesztette Jókai Mór «Igazmondó» című néplapját is.

A mi ideje a hirlapírás mellett fenmaradt, azt Szathmáry politikai, közmivelődési és nemzetgazdasági tanulmányokra fordította és ez irányban is több terjedelmes munkát írt, a melyek közül első sorban azokat kell kiemelnünk, a melyek a «Budapesti Szemlé»-ben láttak napvilágot.

Értékes tanulmányainak egy része külön kiadásban is megjelent 1887-ben, Aignernél, Budapesten. Eredeti művein kívül becsesek azok a fordítások is, a melyek által irodalmunkat gazdagította. Az 1875-dik esztendőben jelentek meg az ő fordításában *Castellar Emil beszédei* és ugyancsak *Castellarnak* «A művészet, vallás és a természet Olaszországban» című műve; az 1888-dik évben pedig lefordította a Magyar tud. Akadémia megbizásából *Sorel Albertnek* «Európa és a franczia forradalom»-ról írt nagybecsű könyvét. E munkák is oly természetűek, a melyeknek tanulmányozása üdvös befolyást gyakorolhat nemzeti működésünk fejlődésére.

A főeszme, a mely Szathmáryt írói pályájában vezette: *a magyarországi közoktatásügyi politikának határozott és feltétlen nemzeti szellemben való fejlesztése* volt. Ezen eszmét lelkében az a szent fájdalom ébresztette és nevelte ellenállhatatlanná, a melyet nemes szívében ifjúságának hajnala óta folytonosan táplált, az a szomorú tény, hogy *forrón szeretett szülőföldjén, a kies Erdélyben, mintegy tízezer olyan magyar él, a kiknek nevük és viseletük magyar, papjaik és szokásaik magyarok, de a kik a magyar nyelvet ma már nem értik, elfeledték. Elfeledték, mert a kedvezőtlen viszonyok között élő népnek rendes iskoláztatásáról, nemzeti szellemben való neveltetéséről évszázadokon át nem gondoskodott sem az állam, sem a többi erre hivatott tényező.*

Szathmáry már serdülő ifjú korában szent fogadalmat tett, hogy mindaddig nem nyugszik, míg ő is hozzá nem járulhat ahhoz,

hogy Erdélynek eloláhosodott magyar eredetű népe édes nemzeti nyelvünknek elsajátítása által ismét teljesen magyarrá lehessen. Az ezen fogadalom által kijelölt életczél vezérelte Szathmáryt a tanári pályára is. Meg akarván ugyanis magán a gyakorlat terén azon eljárásokkal, útakkal és módokkal ismerkedni, a melyeket a főváros iskoláiban működő tanítók és tanárok Budapest polgárságának megmagyarosítása körül oly nagy sikerrel alkalmaznak, miután a középtanodai tanári vizsgálatot is fényes sikerrel letette volna, tanári állást foglalt a főváros zerge-utczai reáliskolájában, hol nehány évig szép eredménynyel működött.

Mint tanár 1876-ban emelte aztán fel Szathmáry szavát úgy a budapesti valamint a vidéki lapokban, hogy felhívja a nemzet figyelmét arra a pusztulásra, mely a magyart Erdélyben emészti, fogyasztja s czikkei, daczára az akkori mozgalmas politikai viszonyoknak, a magyar társadalomban kedvező fogadtatásra találván, megindították azt az üdvös mozgalmat, a melynek az erdélyrészben élő eloláhosodott testvéreknek visszamagyarosítását czélzó *dévai főreáliskolai segélyző egyesület létezését köszönheti.* Ezen segélyző egyesület jelenleg mintegy 15000 forintnyi alaptőkével rendelkezik, a melynek nagyrészét maga Szathmáry György gyűjtötte össze. Az alaptőkéhez járult annak a *Hunyady Album* című könyvnek is a 2000 forintnyi tiszta jövedelme, a melyet Szathmáry, *Szabó Endré*-vel együtt a legjelesebb magyar írók közreműködésével szerkesztett és kiadott.

A «dévai reáliskolai segélyző egyesület» már évek óta áldásosan működik; mert módot nyujtván az eloláhosodott magyar családok gyermekeinek a reáliskola látogatására, évről-évre számos jeles ifjút vezet vissza nemzetünk édes anyai keblére.

Ily munkásság mellett Szathmáry György neve csakhamar kedvező hangzásúvá lőn széles e hazában. Szülő vármegyéje azzal mutatta ki iránta érzett nagyrabecsülését, hogy felruházta őt «Hunyadmegye tiszteletbeli jegyzője» czímével; a dévai kerület szabadelvű hazafias polgárai pedig az 1881-dik esztendőben a budapesti tanári székből oly térre hívták jeles földijöket, hol széle-

sebb kör nyilt meg tehetségeinek: megválasztották országgyűlési képviselőül. Így lőn Szathmáry a törvényhozó testület tagjává.

Mint a képviselőház tagja is az elsők között foglalt Szathmáry helyet. Ő reá bizatott a nemzeti közművelődésre nézve oly nagy jelentőségű középiskolai törvényjavaslat megalkotása alkalmával 1883-ban az eladói tisztség. És ő meg is felelt a reá ruházott feladatnak; négy egész héten át ült a képviselőház előadói székében s a naponkint meg-megújuló heves vitában tudományos készültséggel és szónoki hévvel védte a törvényjavaslatot s ügyesen győzte le annak megtámadóit.

Azonban Szathmáry nemcsak a középiskolák ügyeinek támogatása körül szerzett érdemeket az országgyűlésen; fel-fel szólalt ő a népoktatásügyi intézetek, ezek tanárainak és tanítóinak érdekében is több ízben. A kisdedóvás ügyének kiváló szolgálatot tett az 1886-dik évi február 4-dikén tartott felszólamlásával; a tanítóképzőintézetek érdekét az 1884-diki febr. 6-án és az 1885-diki jan. 26-dikán tartott gyűléseken védelmezte; a néptanítók javára hangzottak el sikeresen az 1882-dik évi márczius 27-dikén előadott szavai. Ő volt előadója az 1889 ős az 1890-dik évben annak a közoktatásügyi bizottságnak is, a mely Csáky Albin gróf miniszter kezdeményezése folytán a közoktatásügyi állapotokról szóló ministeri jelentéseket tüzetes tárgyalás alá vévén, közoktatásügyünk minden egyes ágára nézve üdvös reformokat hozott javaslatba.

Az országgyűlésen kívül is sokat fáradozott Szathmáry már eddigelé is népoktatásügyünk emelésén. Nem tartozott ő egy perczig sem ama politikusok közé, a kik a népnevelés ügyét másodrendű ügynek tekintik a magyar állam életében. Ezt bizonyítják nem csak legnevezetesebb felszólamlásai, hanem egyes pedagogiai dolgozatai is.

Első nevezetesebb pædagogiai iránynyal bíró munkája 1872-ben jelent meg ezzel a czimmel: *A nevelő*. Ugyanezen évben jelent meg a kolozsvári «Magyar Polgár»-ban két közleménye Hunyadmegye népoktatásügyének hátramaradt állapotáról. Az 1889-dik esztendőben az «Egyetemes közoktatási Szemlé»-ben értekezett alaposan Magyarország népoktatásügyének állapotáról és a

«Tanítóképző»-ben arról a kérdésről, hogy «Helyes úton haladunk-e?» a «Nemzet»-ben pedig ily című czikket tett közzé: «A nőnevelés Magyarországon». Úgy ezen itt felsorolt, valamint többi pædagogiai irányú dolgozataiban nem szünik meg Szathmáry soha a népoktatásügy fontos voltára figyelmeztetni az olvasókat. Nyiltan vallja és hirdeti ő mindenütt és mindenkor, hogy a magyar államra nézve a népoktatásügyet ép oly fontosnak kell még a törvényhozóknak is tekinteniök, mint akár a pénzügyet avagy a honvédelem ügyét.

És hogy Szathmáry nem csak szóval, hanem tettel is kész mindenütt és mindenkor a nemzeti népoktatásügyet szolgálni, azt a legközelebb multban, a magyarországi néptanítók IV-dik egyetemes tanítói gyülésének rendezése és vezetése alkalmával is újra bebizonyította. Nem kímélt ő sem időt, sem erőt, a midőn arról volt szó, hogy hazánk néptanítói oly gyülést tartsanak, a mely becsületére váljék nemzetünknek. Fáradozásának méltó jutalmát meg is adta neki a magyar néptanítóság azzal, hogy érdemesnek mutatta magát egyetemes gyülésünkön elnökének bizalmára és jóindulatára.

Szathmáry György eddigi életének folyamában Isten engedelmével fokról-fokra emelkedvén, gyakran élvezhette már eszméinek győzedelmét. Vajha új állásában teljes siker koronázná nemzetünk boldogságát czélzó nemes törekvéseit és munkásságát.

*

Lévay Ferencz Pest vármegye Pilis községében született az 1848-dik évi ápr. 25-én. A köznemesi osztály szerény anyagi körülmények között élő családjainak egyikéből származván, már 17 éves korában arra volt utalva, hogy saját erejéből folytassa tanulmányait és támogassa korán árvaságra jutott kiskorú testvéreit. Első oktatásban Pilisen részesült, hol atyja járási szolgabiró volt. Gimnáziumi és jogi tanulmányait a kecskeméti református liczeumban végezte. A gondviselés 1870-ben Szeged városába vezérelte, hol csakhamar megválasztatott a főreáliskolához tanárnak.

Lévay már abban az időközben, a melyet az 1870-dik évtől

kezdve az 1884-dik esztendeig, mint főreáliskolai tanár, Szegeden átélt, meleg érdeklődést tanusított a népnevelés ügye iránt és egyetlen egy alkalmat sem mulasztott el arra nézve, hogy Alföldünk drága gyöngyének, Szeged városának, népoktatásügyét tőle telhetőleg ne támogatta volna. Kezdetben, mint ügyes zsurnalista, a sajtó útján, később meg úgy, mint a városi képviselőtestületnek egyik legnépszerűbb tagja, utóbb pedig úgy is, mint az iskolaszékbe beválasztott szakavatott polgár, mindenkor feltudta Lévay használni a kedvező alkalmat arra, hogy a város közönségének figyelmét a népoktatásügyi intézetek fejlesztésének szükséges voltára felhívja és a polgárságnak áldozatkészségét a népiskolákra irányozza.

Lévaynak a népoktatásügy iránt tanusított ezen meleg érdeklődése és az ezen ügy érdekében folytatott alapos tanulmányozásai, valamint a Szeged városi iskolaszéki tagsággal járó teendők végezése közben szerzett tapasztalatai aztán 1884-től fogva, a midőn Lévay a csongrádmegyei állami királyi tanfelügyelői méltóságra emeltetett, az egész vármegye népoktatás ügyének is a javára váltak.

Lévay hat évi tanfelügyelősége alatt a csongrádmegyei iskolák száma 166-ról 200-ra emelkedett s a hatósága alá tartozó községek 120,000 forintnál is többet fordítottak iskolák építésére; a csongrádmegyei iskolát látogató tanköteles gyermekek száma is mintegy hat ezerrel szaporodott az ő erélyes tevékenysége következtében.

Az ő buzgóságának és tevékenységének köszönheti első sorban Szeged felsőbb leányiskoláját, nőipartanodáját, alsó- és középfokú kereskedelmi szakiskoláját, az elemi iskoláknak V. és VI. osztálylyal való kiegészítését, az iparos tanulók tanfolyamainak helyesebb alapokon történt újjászervezését. Szentesen és H.-M.-Vásárhelyen is Lévay Ferencz buzgóságáról tanúskodnak a polgári leányiskolák, a gazdasági és más egyéb irányban működő alsófokú szaktanfolyamok.

Az állami tanfelügyelői hivatalnak sokfelé elágazó teendői közepette azonban arról sem feledkezett meg Csongrádmegye tan-

felügyelője, hogy a hatósága alá rendelt néptanítók egyesületi életét is figyelemmel kisérje és annak irányozásában tevékeny részt vegyen. Gondja volt arra, hogy a csongrádmegyei néptanítók egyesületi élete első sorban a népnevelői műveltségnek az önképzés által való továbbfejlesztését eszközölje, másodsorban pedig a néptanítók testvéri *közérzületét* az országos tanítói jótékony intézetekneк az *Eötvös-alapnak*, a *Tanítók árvaházának* és a *Mária-Dorothea-egyletnek* támogatása által is megerősítse. Meg kell említenünk, hogy a budapesti országos kiállitás idején Lévay mintegy három ezer forintot gyűjtött össze a néptanítók részére és aztán kisded kultur seregének élére állván, felvezette őket az ország szívébe, hogy itt kiki a saját szemével gyűjtse össze a népiskolában is felhasználható ismereteket.

Lévay Ferencz csendes és minden feltünést kikerülő bölcs és erélyes tanfelügyelői működésével áldást árasztott Csongrádmegyére. Legyen áldás ezentúl is az ő működésén, a melynek hatása ma már kiterjed az egész haza népoktatásügyére!

Budapest. PÉTERFY SÁNDOR.

AZ IFJÚSÁG TESTI NEVELÉSÉRŐL.

(Második közlemény.)*

Tekintsük most ama másik társadalmi osztályt, a mely gyermekeit taníttatja ugyan, de szűkebb anyagi viszonyainál fogva kénytelen az iskolai tanításra szorítkozni. Ezen osztálynál a szellemi megterhelés azon része, a melyet a másiknál a család eszközöl, elmarad, s így ezek helyzete e tekintetben kedvezőbb. Csakhogy ezen osztály gyermekei a városban ritkán használhatják fel jól az így fenmaradt időt testi fejlődésük érdekében. Különösen a kisebb gyermekeket nem lehet felügyelet nélkül a távolabb fekvő játszóhelyekre küldeni, s így a városi gyermek szabad idejét még az enyhébb évszakokban is nagyrészt a lakásban vagy szűk udvarok folyosóin tölti el, a hol szabad testmozgással járó játék nem lehetséges, nem is szólva arról, hogy téli gyermekjátszó csarnokaink nem lévén, a gyermekek télen egészen a lakásba szorulnak. Így a gyermek egyedüli testmozgása a séta az iskolába és onnan vissza.

Még legkedvezőbb a falusi vagy kisvárosi ifjúság helyzete. Ezek házi külön leczkékkel ritkán vannak túlterhelve, és különben is kedvezőbb higienikus viszonyok mellett elég alkalmat találnak a játékra a szabadban. Csakhogy a játék nincsen szervezve, s inkább eltűrt mint pártolt intézmény. Az ilyen szervezetlen játéknak csekélyebb a pedagógiai értéke, és ezen körülménynek tudandó be ama felfogás, hogy a 15 éves fiú és 13 éves leányhoz már nem illik a játék. Az ifjúnál e korban azt tartják, hogy kizárólag csak a komoly tanulmányoknak éljen, a leány pedig női házimunka mellett görnyedjen naphosszat akkor is, ha ez nála nem életfentartási kérdés. Így azután megesik, hogy az ifjú, belefáradva a tanulmányba, miután zajosan játszania a szabadban nem illik, pajtá-

* Lásd az első közleményt a megelőző füzetben.

saival valami csendesebb szórakozásra adja magát, pl. a kártyajátékra, a leány pedig társnőivel tereferéz, ha ugyan nem rejteget varróasztalában holmi izgató regényeket. E viszonyok okozzák a falusi és kisvárosi gyermek épen nem viruló kinézését és teszik, hogy az ifjú és a hajadon testi fejlődése itt sem váltja be azt, a mit gyermekkorában igért.

IV. *Az iskolai testi nevelés egyes tényezői.*

Eddig az iskola egész befolyása az ifjúság testi nevelésére heti két tornaórából állott, a családok maguk pedig ez irányban nagyobbára semmit vagy elenyésző keveset tettek. Hogy a testi nevelés terén jó eredményeket várhassunk, az iskolának reá kell szoktatnia az ifjúságot, hogy testi fejlődése érdekében naponként annyit tegyen, mint a szellemiért, és azért az iskolában töltött időnek meg kell oszolnia a test és a szellem gyakorlata, a test és a szellem üdülése közt.

1. A tornászat. E célt nem érjük el avval, ha többek indítványához képest a tornaórákat szaporítjuk, mert téves felfogás az, hogy a tornászat szellemi üdülés. A tornászat is tanulás, csakhogy míg az egyéb iskolai tanulásnál az agy részint reczipiál, részint pedig a felvett ismeretek feldolgozását gyakorolja, addig a tornászatnál az agy működései közül különösen a környi izomzat beidegzését gyakoroljuk.

Míg az iskolai úgynevezett szellemi tanulásnál maga az agy dolgozik, a tornászatnál a munkát az izmok végezik, az agy pedig mint vezérlő és felügyelő működik.

Izomzatunk a hadcsapat, az agy a vezér, a tornászat ezen csapat exerczirozása. A czél a csapat minden egyes részének erősítése és teljes alárendelése a vezérlet parancsának úgy, hogy a mozdulatok a szükséges sorrendben és alakban a vezér parancsához képest rögtön és pontosan történjenek meg.

Valamint egy hadtest vezérlete nagy szellemi munka, úgy a jól végzett tornászat teljes szellemi éberséget és koncentrácziót tételez fel. A tornászat az agy és az izomzat együttes munkája, és azért a pihent egészséges emberre nézve kellemes és hasznos foglalkozás,

de nem megy teljesen szellemi üdülés számba, és ez az oka annak, miért nem szeretnek szellemileg elfárasztott iskolásgyermekek tornászni.

A tornászattal elérjük azt, hogy testi szervezetünk megerősödik, izmaink erősek, izületeink hajlékonyak lesznek, izomzatunk pedig központi idegrendszerünk uralma alá jut, és miután erre minden embernek szüksége van, kötelezővé kellene tenni a tornászatot a III. elemi osztálytól kezdve minden elemi iskolában és általában mindennemű fiú- és leányiskolában.

A tornászat alól csak oly tanulót kellene teljesen felmenteni, a ki testi hibáinál fogva mindennemű tornagyakorlatra alkalmatlan, más esetekben a gyermek csak bizonyos tornanemek alól mentendő fel. Azonban minden egyes ily esetben, a midőn egy nem teljesen egészséges gyermek tornászatra köteleztetik, az iskolaorvos feladata, a gyermeket megvizsgálni és véleményt adni, vajjon a gyermek a tornatanító által tervezett tornanemekben egészségének veszélyeztetése nélkül részt vehet-e?

Az előadó urak közül többen a tornaórák lényeges szaporítását sürgetik. A mint azonban alantabb látni fogjuk, én a tornászatot az iskolai testi nevelés egyik tényezőjének tekintem csupán, és más módon óhajtanék arról gondoskodni, hogy a gyermek a testi fejlődéséhez szükséges mozgást az iskolában elvégezhesse. Ezért elegendőnek tartom, ha a gyermek az elemi III-dik osztálytól a középiskolai IV-dik osztályig bezárólag hetenként kétszer egy óráig, az V-dik osztálytól felfelé pedig hetenként háromszor részesül tornaoktatásban.

Ahoz, hogy a tornászattal is jobb eredményeket érjünk el, nem a tornaórákat kell szaporítanunk, hanem a tornatanítókat. Nemcsak a szellemi studiumok tanárai, de a tornatanítók is túl vannak terhelve tanítványokkal. Mihelyt egy tornamesternek csak 25—30 tanítványnyal kell egy óra alatt foglalkoznia, a heti 2—3 órában annyival inkább fog czélt érni, hogy a tornászat nem egy vagy két évre, hanem az egész tanulási időre kötelező.

2. A fegyverforgatás és egyéb testi ügyességek. Többen az előadó urak közül ajánlják, hogy a tanuló ifjúság a középiskolai felső

osztályokban fegyverforgatás, lovaglás, úszás, stb. efféle testi ügyességre taníttassék.

A katonai rendgyakorlatok a tornászó szakemberek állítása szerint benfoglaltatnak a tornászati rendgyakorlatok sorozatában. A katonai kiképzés megkönnyítése czéljából tehát kívánatos volna, hogy a tornatanítók különösen azon tornászati rendgyakorlatokra fektessenek súlyt, a melyeknek az ifjúság később a katonai szolgálatnál közvetlen hasznát veszi, és hogy ezen gyakorlatok elnevezése és a vezérlet a m. kir. honvédségnél hivatalos nomenklatura szerint történjék.

Azon testművelő tényezők között, a melyekről az iskolának gondoskodnia kell, helyet foglal az *énektanítás*. Az ifjúság énektanítása az ének kedélyművelő hatása mellett még azért is fontos, mert az éneknek elvitázhatlan jó hatása van a légzőszervek kifejlődésére. Azonkívül az ének gyakorolja a gégeizmokat és általában az egész hangképzést. Valamint a tornászat mozgásaink urává tesz, úgy az ének nemcsak hangunk helyes használatára, a helyes hanghordozásra, hanem a hangkiméléstre is megtanít. Ennek nemcsak az éneklés, hanem a beszéd, az előadás, a felolvasás alkalmával veszszük jó hasznát.

A mi az úszást, lovaglást, tánczot, vívást stb. testi ügyességeket illeti, ezekre az iskola csak az internátusokban terjeszkedhet ki, míg az externátus rendszer mellett ezek a családi nevelésre bízandók.

3. A játék. Fentebb kifejtettem, hogy a tornászat tulajdonképen rendszeresített együttes szellemi és testi munka, nem pedig, a mint sokan hiszik, szellemi üdülés. Szellemi üdülés a társalgás, testi üdülés a szabadon választott mozgás, pl. a játék.

A folytonos kizárólagos torna elfáraszt, mint a nyelvtantanulás. A nyelvgyakorlat úgy érdekes, ha a társalgás magját valami érdekes eszme képezi. A tornászat alkalmazását érdekessé a tornajáték eszméje képezi.

A tornajáték a testmozgás tanában az, a mi a nyelvtanban az olvasókönyv. A gyermek szivesen olvas, ha az olvasmány érdekli, szivesen játszik, ha a játék szelleme érdeklődését felébreszti.

Valamint tehát a beszédbeni gyakorlat legmagasabb kimívelését a társalgás által éri el, úgy a testi nevelés leghelyesebb eszköze a játék.

A játék rendjében, szabályaiban egy bizonyos eszme rejlik, a mely a gyermeket lelkesíti. Az ügyesebbek kiválasztása a fontosabb helyekre, a játék egész szereposztása egy bizonyos szellemi éberséget, a játék kivitele jelentékeny ügyességet, leleményességet tételez fel. A verseny, a siker feletti öröm, a végfejlemény, a melyben az ügyes ép úgy mint az ügyetlen elnyeri jutalmát, mind megannyi nevelési tényező. Ez szórakoztat, ez nem tételez fel különös szereket, nem lokalizálja az izommunkát és nem erőltet meg egyes izmokat különösen.

Ha azonban azt akarjuk, hogy a gyermek a tornajátékot megkedvelje, mindenekelőtt válaszszuk ki hazai játékaink közül azokat, a melyek pedagógiai czélokra alkalmasak, a mi ki nem zárja azt, hogy viszonyainkhoz illő egyes külföldi játékokat is meghonosítsunk.

4. A verseny. A tornajáték mellett az ifjúság testi nevelésében méltó helyet foglalnak el a versenyek.

A verseny szelleme benfoglaltatik a legtöbb tornajátékban, és ez az, a mi a játékot érdekfeszítővé teszi. Azonban az igazi verseny mégis különbözik a játéktól. A versenynél többnyire egy vagy egynehány tehetség speciális összeméréséről van szó, és pedig vagy egyesek mérik össze erőiket, pl. a futóversenynél, vagy pedig csoportok, mint pl. a csónakverseny némely fajánál. A versenyeket az illető képesség hosszas szorgalmas gyakorlata előzi meg. Az ifjúság itt megtanulja, hogy az élet küzdelmében mily fontos a tehetségek lehető legmagasabb kimívelése, látja, hogy nem mindenkor az győz, a kit egy czél elérésére a természet a legszebb tehetséggel ajándékozott meg, hanem sokszor az, a ki bár kisebb tehetségét szorgalommal és gonddal kimívelte. Az erők összemérése megtanítja önismeretre, mások erőinek becslésére és becsülésére. A csoport-versenyeknél a czél az egy csoport egyéneit összeolvasztja és reá szoktatja az ifjút, hogy mint a társadalom egyik tagja, magasztosabb czélokért, a közjóért, bár a dicsőség nem kizárólag őt magát eri,

mégis teljes erejét adja oda. Végre megtanítja arra, hogy mind e mellett a sikert nem csupán az anyagi erő, hanem a mellett a tervszerű, erőivel okosan gazdálkodó számító ész biztosítja.

Apróbb gyermekek kisebb versenyeit a játékórába lehetne szőni. A középiskolák felsőbb osztályainak versenyeit csupán körvonalaikban kellene megjelölni és kikötni azt, hogy a szabad levegőn végzendő testmozgások gyorsasága és ügyes kivitele képezze a czélt. Ki kell kötni továbbá azt, hogy veszélyes produkcziók ne képezzék a verseny tárgyát, és hogy az erőkifejtés túl ne haladja a versengő gyermekek életkorát, a mely kérdés eldöntésébe befolyást kell engednünk az iskolaorvosnak.

5. A társas kirándulások. A testedző és szellemüdítő tényezők sorozatában a társas kirándulásoknak kivánnék helyet biztosítani. Miután tervezetem szerint a gyermek az egész napot az iskolában töltendi, szükségesnek tartom, hogy hetenként egy hétköznapi délután ne legyen előadás, hanem jó időben az iskola összes növendékei osztályonként egy vagy több tanár vezérlete alatt kivonuljanak. Nem tartom épen fontosnak, hogy minden osztálylyal egy földrajz, történelem vagy természetrajz tanár vonuljon ki. Főczélja a kivonulásnak a mozgás a szabad levegőn, nem pedig a közvetlen tanulás. — A tanárok a felügyeletet tartják és tanítványaikkal beszélgetnek. Úgy hiszem, ily alkalommal nemcsak épen a fentebb felsorolt diszcziplinák tanárai képesek az ifjúsággal oktatólag beszélgetni, hanem bármilyen szakmájú művelt ember is, mennyivel inkább tehát a klasszikai nyelvek, a fizika, a mathematika stb. szakmák tanárai.

A kirándulások alkalmával elénekelt hazafias dalok, egészségi és hazafias szempontból egyaránt hatásosak.

6. A szabad idő kihasználása. Az externátus rendszer mellett az ifjúság testi fejlődésére mérvadó befolyással van a család higiénéje. Teljes jó eredményt tehát csak akkor érhetünk el, ha a szülői ház az iskola törekvéseit folytatja. E végből a szülőket az ifjúság testi ellátásának higienikus követelései iránt fel kell világosítanunk, a mit legjobban avval érhetnénk el, ha minden szülőnek minden tanév kezdetén a beiratkozás alkalmával egy értekezést kézbesíte-

nénk, a mely a gyermek testi nevelésére vonatkozó legszükségesebb ismereteket tartalmazza.

Ezen értekezés pl. foglalkoznék a gyermek táplálkozásával, ruházatával, tisztaságával, alvásával stb. Figyelmeztetné a szülőket, hogy az iskolázásból fenmaradó üres időben ne terheljék túl gyermekeiket zene- és nyelvleczkékkel stb.

Különös figyelmet kellene fordítani a nagy szünidő kellő értékesítésére. A nagy szünidőt jelenleg tanuló ifjúságunk egy nagy része czéltalanul elcsatangolja. Ez nem czélja a nagy szünidőnek. Ezen 2—2½ hónapot azon testi ügyességek elsajátítására kellene fordítani, a melyekre a tanév alatt az idő ki nem futja. Ilyenek az úszás, vívás, lovaglás, czéllövés. A középiskola magasabb osztályainak tanulói azonkívül nagyobb csoportokat képezve, hazánk egyes szebb vidékeire vagy nagyobb vidéki városaiba tehetnének kirándulásokat, sőt a szomszédországokba egynehány hétre terjedő tanulmányi utazásokat, a mint az pl. nehány külföldi internátusban szokásban van.

S azért valamint a tanév elején, úgy a végén is, a nagy szünidő kezdetével hasznos volna a szülőket a szünidő mikénti okos kihasználása iránt tanácscsal ellátni. De különben is az ifjúság, a mely az iskolában az egész tanév alatt rendszeres játékra volt szoktatva, a szünidő alatt önként is képez majd játszó csoportokat, s így hasznosabban és kellemesebben töltendi el a szünidőt, mint jelenleg.

V. *Az iskolai testi nevelés.*

A testi és a szellemi nevelés közti helyes arányt legjobban úgy biztosíthatnók, ha a család és az iskola nem lenne két egyen, a mely egymást meg nem érti, hanem egymás eszméivel törődnék, egymást megértené, és a közös czélra együtt működnék. A hol az nem lehetséges, ott a nevelési eredmény akkor lesz a legjobb, ha a testi és a szellemi nevelés egy kézben összpontosul, a mi a jól vezetett internátusban van meg.

Dr. Berzeviczy Albert államtitkár úr ő méltósága az internátustól ezen közvetlen eredményen kívül, a mely növendékeinek

arányosan fejlett testi szervezetében és szellemi műveltségében nyilvánul, még annyiban is vár hasznot, hogy ezek mint példaintézetek az externátusokba járó tanuló ifjúság házi nevelésére jótékony hatással lesznek. S miután a szónál mindig többet használ a példa, kívánatos, hogy minél előbb legyen egynehány ily jól vezetett internátusunk. Azonban a tanuló ifjúság nagyobb része, legalább egyelőre mint externátus fogja elvégezni tanéveit, s így gondoskodnunk kell, hogy az externátus rendszer mellett is jobb legyen a testi nevelés eredménye, mint a milyen eddig volt.

*

A fentebbi fejezetekben kifejtettem az iskolai testi nevelés elemeit, lássuk, hogyan kellene azokat rendszerbe foglalni és externátus rendszer mellett az iskolai tantervbe illeszteni.

Az ifjúság testi nevelése terén eddig elért rossz eredményből ítélve, nem várhatunk jobb eredményt, ha a szülőket a teendők iránt csupán felvilágosítjuk, és az ifjúság testi nevelését továbbra is mint eddig teljesen a szülői házra bízzuk. Azért még ott is, a hol egyéb viszonyoknál fogva az eddigi externátus rendszert fenn kell tartanunk, az iskolának a szellemi nevelés mellett, a testi nevelés egy jó részét is magára kell vállalnia. Ehez az szükséges, hogy a mai tanrendszer több pontját megváltoztassuk. Mindenekelőtt egy-egy tanárhoz csak annyi tanulót szabadna beosztanunk, a hánynyal a tananyagot az iskolai előadás ideje alatt teljesen elvégezheti, úgy hogy az iskola ne legyen azon hely, a hol a tanulónak leczkét adnak fel és kihallgatják, hanem a tanuló az iskolában tanulja meg összes leczkéit és végezze el minden írásbeli feladatát, itt gyakorolja a torna által izomzatát, az ének által tüdejét, itt üdüljön és ügyesedjék a játék által. A gyermeknek e szerint a nap legnagyobb részét az iskolában kellene töltenie. Ilyenformán meg lehetne közelíteni az internátus előnyeit, a nélkül, hogy a kapocs a gyermek és család között meglazulna. Az elemi iskolai gyermek pl. d. e. 8—11-ig, d. u. 2—5-ig lenne az iskolában, a középiskolai d. e. 8—12-ig, d. u. 2—7-ig.

Ez időből az elemi iskolai gyermeknél tanulásra esnék 3 óra,

a középiskolai tanulónál 6 óra, valamennyinél torna vagy énekre 1 óra, játékra 2 óra.

Az elemi iskolai tanuló az iskolában tölt 6 órát, uton az iskolába és vissza haza legfölebb 2 órát, otthon tehát 16 órát, a miből 10 órát alvásra számítva, marad a családi együttlétre 6 óra. A középiskolai tanuló az iskolában tölt 9 órát, uton ide s tova 2 órát, otthon 13 órát, a miből 8 órát alvásra számítva marad 5 óra.

Ebből még egy, legfölebb két órát valami külön leczkére számítva, marad a családi együttlétre 3—4 óra.

Ezenkívül hetenkint egy délután egészen szabaddá teendő, és jó időben társas kirándulásokra fordítandó. A vasárnap egészen a pihenésnek és a családi életnek marad szentelve.

Még kedvezőbbek volnának a viszonyok, ha az államtitkár úr eszméje értelmében a nagyvárosi középiskolákban úgynevezett fél internátusok létesülnének, vagyis a tanulók egy bizonyos díjért az iskolában ebédet nyernének. Ez által megkiméltetnének a déli hazamenetel és az iskolába visszajöveteltől, a mi által egy órát meg lehetne kímélni, és a gyermek este egy órával korábban térhetne vissza szülei házába.

A tanférfiaknak azonban a fentebbi tervre az az ellenvetésük, hogy ily kevés idő alatt a tananyagot elvégezni nem lehet. Miután azonban az emberiség természete nem alkalmazkodik a túlzó pedagógusok kívánságaihoz, a tananyag mennyiségét kell az emberi természethez alkalmazni.

VI. *Az egyetemi ifjúság.*

Ifjúságunknak nemcsak azon része nem részesül kellő testi nevelésben, a mely még az iskola közvetlen vezetése alatt áll, hanem az egyetemi ifjak közt is kivétel számba mennek azon kevesek, a kik egyetemi tanulmányaik évei alatt testi nevelésükkel és edzésükkel foglalkoznak.

E jelenség oka nem lehet egyedül a szegénység, mert a testedző gyakorlatok olcsón szerezhetők meg, ennek oka mélyebben rejlik s abban keresendő, hogy csak igen kevés ember bír azon energiával, hogy a midőn 18 vagy 20 éves koráig megszokta, hogy

a tanulásból fenmaradó idejét semittevéssel töltse, most egyszerre megszokja azt, hogy ezen időt testi mozgással járó üdülésre fordítsa. Ifjaink egy jó része tudás dolgában nem áll mögötte a külföldi ifjaknak, de a míg a mi ifjaink a tanulás évei alatt testileg eltespednek, máshol az ifjak szelleme és teste részarányosabban fejlődik. Pedig a midőn az ifjú kilép az életbe, a midőn a tudás alkalmazása következik, az van előnyben, a ki a tudás mellett testi szervezetének épségét, ruganyosságát is megőrizte. Ennek van kedve a diploma alapján tovább építeni, nem pedig a diplomán kinyugodni.

Miután jelenleg csak úgy elvétve akadnak családok, a melyekben a gyermek egész fejlődése alatt testi nevelésével is foglalkoznak s miután ifjú korában csak az találhat gyönyört a testmozgásban, a ki azt gyermekkorában megszokta, a legnemesebb fáradozásoknak, hogy a jelenlegi egyetemi ifjúsággal a testmozgást megkedveltessük, csak elvétve lehet sikerük.

E viszonyok megjavulását csak azon időre várom, a midőn azon ifjúság, a melyet zsenge gyermekkorától testileg is helyesen nevelünk, kerül majd fel az egyetemre.

Azonban addig is több alkalmat óhajtanék adni az ifjúságnak arra, hogy az egyetemi évek alatt testi fejlődéséért a szükségeseket megtehesse. Egyetemi testgyakorló termek berendezését javaslom, hol az egyetemi hallgatók a szokásos vagy annál csekélyebb tandíj lefizetése mellett vagy teljesen díjtalanul magukat a tornászatban, vívásban stb. gyakorolhatják. Az úszás, lovaglás, csolnakázás, korcsolyázás stb. sportokat magára az egyetemi ifjúságra bíznám. Törekedvén természetesen arra, hogy e tekintetben az ifjúság minél több biztatásban, utasításban és erkölcsi támogatásban részesüljön.

Számtalanszor hallom, hogy társaságokban csudálkozva említik, hogy pl. Angliában az egyetemről kilépett meglett férfiak még labdáznak és egyéb testi mozgással járó társasjátékokban vesznek részt. Meglepetve nézik a Graphic egyik-másik számát, a mely pl. egy labdázó minisztert ábrázol. A társaság a téa mellett a kényelmes fauteuilben rendesen megegyezik abban, hogy ez igen helyes, czélszerű, egészséges szokás. És mégis mily elenyésző kicsiny azok

száma, a kik e példát követik. Ez természetes. Csuda volna, ha ellenkezőleg történnék.

Azon egyén, a ki gyermekkorától 18 éves koráig a nap legnagyobb részét ülve vagy heverve tölti, ha az egyetemre kerül a szerint, a mint szorgalma viszi, vagy a tanteremben és azonkívül otthon, vagy a kávéházban fog ülni, s a ki így tölti egyetemi éveit, a ki így él 24—25 éves koráig, az később legjobban érzi magát a legjobb esetben az íróasztalnál és a divánon, ellenkezőleg pedig a kártyaasztalnál. A kártyatársaságok virágzó kora egyik közvetlen következménye az ifjúság elhanyagolt testi nevelésének.

Az eddiginél jobb eredményeket úgy várhatunk, ha az iskola az ifjúság testi nevelését is felveszi programmjába, másrészt azonban részint a példa által, részint szóbelileg igyekszik a családra felvilágosítólag hatni. Csak az iskola és a család összhangzatos együttműködésétől remélhetünk e téren teljes eredményt.

Az ifjúság, a melyet legzsengébb korától fogva a család és az iskola reá szoktat, hogy testi fejlődésének is szenteljen naponkint egynehány órát, e jó szokást, a midőn az életbe kilép, nem is bírja majd elhagyni, azután is részarányosan fogja tovább fejleszteni testi és szellemi képességeit, és a késő aggkorig fenn fogja tartani testi és szellemi üdeségét. — Azonban ne várjuk e hatást valami csudaszertől. Hosszú és fáradságos az út, a melyen e czélt elérhetjük. A munkát legalul, a gyermekszobában kell elkezdenünk, és az iskolázás évei alatt a legnagyobb kitartással folytatnunk. A jelentékeny anyagi áldozatokat, a melyeket a czél elérésére hoznunk kell, egy bizonyos idealizmust tételeznek fel, mert nem magunk szedjük le gyümölcseit. De a jövő nemzedékünk erősebb és jobb lesz mint a mostani, és midőn dicsőségteljesen meg fog küzdeni fajunk ellenségeivel, hálásan fog megemlékezni felőlünk.

Budapest. Dr. Dollinger Gyula.

A RAJZOKTATÁS MÓDSZERE. *

(Második közlemény.)

Ezen orvosi vélemények alapján az utolsó években több kormány és iskolai hatóság a rajzolásnál használt hálózott lapok használatát eltiltotta.**

A felsoroltakból arra a következtetésre jutunk, hogy *a pontozott és hálózott lapokon való rajzolás,* mint teljesen fölösleges, sőt a tanítás további menetére káros hatású, *elvetendő.*

Vannak olyanok, kik a beosztás alapját képező idomokat bádogminták körülhúzása által állítják elő, vagy ezen czélra körző és vonalzó használatát engedik meg; máskor a növendéknek oly lapokat adnak kezébe, a melyeken az idomok csúcsai vannak előnyomva, vagy a pontok távolsága a következő lapokon mindig nagyobb lesz.

Mindezen módok az elsorolt okokból az észszerű rajzoktatás követelményeivel ellenkezvén, kerülendők.

Valamint beszédben, úgy a rajzolásnál is követeljük az adott vagy a tanuló által felismert törvények, ismeretek, szabályok legszabatosabb visszaadását, mert úgy a tanító, valamint a tanuló részéről csak a legnagyobb gond, a legszigorúbb lelkiismeretesség vezet czélhoz. Csak beható megfigyelés, helyes felfogás vezethet igaz fogalmakhoz, csak ezeknek szigorú megkülönböztetése, osztályozása vezethet általános fogalmak elsajátításához, fejleszti a fel-

* Lásd az első közleményt a megelőző füzetben.

** Erfurt, Bajorország, Magdeburg, Mecklenburg, Pfalz, Hamburg, Bréma, Brauschweig, porosz kadétiskolák stb. (l. Zeitschrift d. V. deutscher Zeichenlehrer), s a számolásnál használt hálózott táblák és füzetek használatát Ausztriában is.

ismerő és következtető képességet. Hézagos, futólagos tanítás által nem vetjük meg azt a biztos alapot, melyre a későbbi ismereteket építeni kell, úgy hogy a tanulók beismervén, hogy a feladatokat nem képesek megfejteni, önérzetüket, kedvüket elvesztik. Egyesek talán, kik belső hajlam vagy külső buzdítás folytán inkább érdeklődnek a tárgy iránt, elérnek bizonyos eredményt, de azáltal, hogy maguk kénytelenek az utat keresni, tévutakra kerülnek és azon helytelen következtetésre jutnak, hogy csak velükszületett tehetséggel érhetnek czélhoz, míg az, ki esetleg művészi pályára lép, csak hosszas kerülőkön jut ismét a helyes útra. Ugyanekkor a megkivántató tehetségről való hit a nagyobb többségnél mutatkozó balsiker által látszólagos megerősítést nyer, holott ezen eredménytelenségnek valóságos oka nem más, mint a rajzolás elemeinek felületes vagy hiányos ismertetése.

A tanult fogalmakat nem gépies ismétlés által szilárdítjuk meg, a rajzolási ügyességet nem egy és ugyanazon feladat sokszori ismétlése által gyakoroljuk annyira, hogy a tanuló a nyert képességet szabadon használhassa, hanem elérjük azt az elemi fogalmaknak ezerféleképen változó visszatérésének folytonos s gondolkodó megfigyelésével, mi által a már felismert tény mindig új meg új megerősítést nyer.

A rajzolás gondolkodó megfigyelés alapján nyert tapasztalatok következetes alkalmazásán alapszik. Ezen tapasztalatok csak közvetlen szemlélet által szerezhetők, ezért *a tanítás bizonyítékát mindig látható alakban kell bemutatni*, s ugyanily módon arra új ismereteket alapítani következetes egymásutánban.

A rajzolás gyakorlati része mindig az értelem szolgálatában legyen, ezért a tanulónak csak oly feladatot adjunk, melynél kénytelen minden vonást jól meggondolni. Munkája így nem lesz gépies, hanem a gondolatok és érzések kifejezése.

A hozzáértő könnyen felismeri a különbséget az értelmes, átgondolt és a szellemnélküli, gépies munka közt, de nem a laikus, kinek a gépiesen készült rajz gyakran megnyerő külseje sokkal inkább meghódítja tetszését, daczára annak, hogy ilyen munka éppen olyan értéktelen, mint az, ha valaki egy idegen nyelv be-

tűit, szavait utánozza a nélkül, hogy azok értelmét ismerné. Ily gyakorlatokkal sohasem fogjuk annyira vinni, hogy az illető nyelven gondolatainkat kifejezzük. Innét magyarázható, hogy a rajztanító oly sokszor harczban áll dilettánsok és laikusok követeléseivel.

Hogy a rajzoktatás kitűzött czélját elérje, szükséges, hogy *minden feladat a tanuló sajátjává legyen. Értelmes rajzolás csak teljes megértés után lehetséges, a helyes felfogásról viszont csak a rajzbeli szabatos előállítás tanuskodhatik.*

Minden feladat a következőknek alapját képezze, ezért a rajzolást is határozott, jól átgondolt terv szerint, fokozatosan, könnyebbről nehezebbre haladva kell tanítani, és az oktatás anyagát csak oly feladatok képezhetik, melyek lényegét minden tanuló könnyen felfoghatja, teljesen megértheti és a melyeket minden különös művészi képesség nélkül rajzban előállíthat.

Hogy az összes tanulókat egyformán vezessük a közös czél felé, szükséges, hogy a tanítás *tömeg- vagy osztálytanítás* legyen, a mely csak a magasabb fokon mehet át csoportok szerinti tanításra. Tehát az osztály összes tanulóit egyidőben egyenlően oktatjuk, s közös minta után egyenlően foglalkoztatjuk, egyszóval: figyelmüket egy és ugyanazon dologra irányozzuk. A tanító így egyes növendékekkel csak rövid ideig foglalkozhatik, figyelmét első sorban a tanulók összességére fordítja.

A tömegtanítás ellen azt szokás felhozni, hogy a tehetségesebb tanulókat visszatartja, kényszerítvén őket az egész osztálylyal haladni. Ez nem szükséges. A jó tanító mindig fog találni útat-módot arra, hogy a gyorsabban haladó növendékeket tehetségükhöz képest foglalkoztassa. Ez a rajznak tollal való kihuzása, szinezése, egyes részeinek vonalkákkal való behuzása, az idom kibővítése, változtatása, vagy közbeszúrt *mellékfeladatokkal* történhetik. Utóbbiak a rajzolt alakhoz hasonlóak, a tanító által az iskola vagy a növendék mintagyűjteményéből kiszemelt oly alakzatok lehetnek, melyek alkalmasak arra, hogy a tanuló képességeit tovább fejleszszék.

A tanítás tárgyát az összes tanulók által tisztán látható fali

minta vagy a tanítónak a táblán készített rajza a rajzolandó ábrát teljes egészében mutassa be. Ezt a tanító a növendékekkel tüzetesen megbeszéli, elemzi és a táblán a tanulók szemeláttára készített rajzban bemutatja annak előállítási menetét. Okvetlen szükséges, hogy a tanulók a teljes alakot maguk előtt lássák, ellenben nem mindig szükséges, hogy a tanító annak keletkezését is megmutassa. Tévednek azok, kik azt hiszik, hogy elegendő a mintát a táblán vonásról vonásra összeállítani, úgy hogy a tanuló csak a munka végén tudja meg, min dolgozott. Csak ha előzetesen összbenyomást kap a rajzolandó tárgyról, lehet munkája céltudatos, csak így fogjuk önálló gondolkodásra nevelni.

Nem szükséges, hogy a közös minta mindig rajzolt alak legyen; egyszerűbb mértani idomokat sodronymintákkal, egyéb sík idomokat fából, kemény papírból vagy bádogból készült mintákkal is lehet szemléltetni.

A fali mintától, melyet legczélszerűbben a tanító maga készít, mint említettük, megkívánjuk, hogy az egész rajzolandó alakot ábrázolja s lehetőleg színezve is legyen, hogy a tanuló ne vonalvázat, hanem idomot lásson s a vonalakat mindig csak az idom határaiképen tanulja ismerni.

A rajzolást megelőzőleg a tanító a gyermekekkel megbeszéli a bemutatott idom helyzetét, általános alakját, magassági és szélességi arányait, a benne előforduló vonalakat, szögeket, valamint laprészeinek egymáshoz és az egészhez való viszonyát, az idom szerves fejlődését, vagyis azon útat-módot, mely szerint az idom egyenesek és szögek összeállításából és osztásából származtatható, annak alkalmazását a gyakorlati életben és végre rajzbeli kivitelét. Ez alatt az idomot a megbeszélt fejlődési menetben a táblára felrajzolja.

Csak most fognak a tanulók a munkához, melyben a látott sorrend szerint haladnak.

A tanulók rajzánál első sorban az ábrának a lapon való csínos elhelyezésére kell ügyelnünk. A növendékek az iróntt a felső végén fogva, könnyű vonásokkal felvázolják az alakot. A tanító, vagy a mennyire lehet, maga a tanuló által megbirált és kijavított

vázlatot gummival való tisztítás által halványítják és a vonalakat egyenletes, erősebb vonásokkal kihúzzák.

Ezen kihúzásnál arra ügyeljünk, hogy a vonásokat élesen, tisztán és mégis könnyedén húzzák. Foszlányos, szakadozott, töredezett és csomós vonalakat éppen úgy kerülni kell, mint bevésett, fekete vastag vonalakat és tökéletlenül rajzolt sarkokat, szögcsúcsokat. A segédvonalak a kihúzásnál elhagyatnak.

Az ú. n. árnyékvonalak alkalmazása úgy sík idomoknál, mint domború minták rajzainál kerülendő, mert helytelen. Ily vonalak az árnyékot nem helyettesíthetik, sőt az árnyék legsötétebb helye nem is a körvonalon van.

Sík idomok kiemelésére a szín a legjobb eszköz. Az idom egyes részeinek vonalakkal való behúzása (srafírozás) csak korlátolt mértékben alkalmazandó, mert szemetrontó, gépies munka. Különösen kerülnünk kell nagyobb vagy sok felületnek ily módon való kitüntetését, mert ezen munkára fordított idő és fáradság az eredménynyel nincs arányban. Óvakodjunk sűrűn vagy keresztben alkalmazott vonalkáktól, mert ezek a szemet különösen rontják.

Hogy a tanulók érdeklődését fokozzuk s szellemi képességeiket fejleszszük, ajánlatos a fali mintán bemutatott ábrának szerkezeti törvényeit s előállítási módját nem egyszerűen közölni, hanem hozzájuk intézett kérdések s a tanultak emlékezetbe hozatala által őket arra nevelni, hogy ezeket maguk találják meg. Ezen, valamint szépészeti okokból is úgy a fali mintának, valamint a tanulók által netalán használt mintalapoknak nem szabad segédvonalakat tartalmazniok.

A tanulók által beszerzett mintalapok, habár a falimintát nem pótolhatják, népesebb osztályban, hol nem minden tanuló látja a közös mintát egyenlően jól, szintén jó szolgálatot tehetnek. Az ilyen mintalapokon feltüntetett alakzatokat azonban mindig a mintáétól eltérő nagyságban kell rajzoltatni, mert csak így kénytelen a tanuló a részek és az egész közti arányt keresni, míg ellenkező esetben a rajzolás könnyen gépies másolássá fajul, sőt mindenféle visszaélésre vezeti a tanulót.

A szabadkézi rajzolás alsó fokán minden segédeszköz (vonalzó, mérővessző, papirszelet, körző, másolópapir) *mellőzendő.* A szemmértéket, formaérzéket csak úgy művelhetjük, ha a tanulót a szemlélt alakok szabad utánzására kényszerítjük.

Később, a mikor már a felfogási és ábrázolási képesség növekedtével nehezebb feladatokkal foglalkozunk, idő és fáradság kímélése szempontjából alkalmas segédeszközök használatát megengedhetjük.

Az alsó fokon az utólagos mérés, melyet sokan a hibák feltalálása és kijavítása czéljából megengedhetőnek tartanak, *szintén elvetendő,* mert a tanuló bízva ebben, nem fordít elég gondot munkájának megitélésére. Mathematikai pontosságot szabad rajzolásnál nem követelünk. Ha a hiba oly csekély, hogy szemmértékkel nem fedezhető fel, azt nem tekintjük hibának.

Mialatt a növendékek a rajz elkészítésével foglalkoznak, a tanító sorban megtekinti a munkákat. Az elkövetett hibák vagy helytelen felfogásból, vagy felületességből, vagy pedig az eszközök helytelen kezeléséből származnak. E szerint a javítás az által történik, hogy a feladatot ismét röviden megbeszéljük, különös tekintettel az elkövetett hibára, a mi mellett szükséghez képest vázlattal teszszük a helyreigazítást érthetőbbé. Technikai járatlanságból származó hibákon leginkább a rajzszerek kezelésének gyakorlati bemutatásával segíthetünk.

Általánosabban előforduló hibák javítását az iskolai táblán mutatjuk be, egyenkint előfordulókét az illető tanulóknál. De ne abból álljon a javítás, hogy a hibát egyszerűen helyrehozzuk, hanem akként történjék, hogy a tanulót hozzá intézett kérdések által a minta behatóbb megfigyelésére, annak saját rajzával való összehasonlítására, s ezáltal a hiba felismerésére és helyrehozására reávezetjük.

A hol gyakorlati eljárást kell a növendéknek megmutatni, vagy őt a hibára rajzvázlat által figyelmeztetni, a tanító ezt ne a rajzon, hanem a papir szélén vagy külön papiron eszközölje, mert könnyen megtörténhetik, hogy a tanuló bízva a tanító javításában, nem fordít elég gondot munkájának kivitelére. Egyes esetekben a

tanító már a felrajzolás alkalmával is felemlítheti azon hibákat, melyeket tapasztalata szerint a tanulók el szoktak követni.

A rajzoktatás anyagát képezik: *a)* sík idomok és ékítmények, *b)* térbeli alakok, ú. m. mértani, építészeti, műipari formák és domború ékítmények.

Minden alakzat a legegyszerűbb mértani elemekre vezethető vissza, azért ezek képezik a rajzoktatás legelemibb feladatait. Ezeken úgy a szabályszerűség, az igaz és a szép törvényei, valamint az ábrázolásuknál elkövetett hibák legkönnyebben ismerhetők fel, és csakis ezek vethetik meg az összetettebb alakok helyes felfogásának alapját.

Az egyenes vonal különböző helyzeteiben, annak osztása, egyenesek összetételei, a négyzet, a szabályos háromszög, hatszög és nyolczszög, a kör, a kerülék és az ovális képezik az *első évi tanítás* főfeladatait, a melyekhez még az ezek összeállításából alkotott diszítmények: meander és zeg-zug vonalak, kereszt- és csillag-idomok stb. járulnak.

Mivel ezen feladatok egymásutánjában a rajzolás nehézsége is figyelembe veendő, itt nem követhetjük a mértani alaktan által követett sorrendet.

A közép- és polgári iskolák tantervei ezen anyagot szabják ki az 1. osztályra, úgy hogy az a kérdés merül fel, mit tanítsunk hát az elemi iskolában?

A felsorolt egyszerű feladatok alapos megértése, szabatos kivitele oly értelmi fejlettséget kiván, hogy azokat az említett iskolák I. osztályú tanulói számára sem mondhatjuk könnyűknek. Már az idom csínos elhelyezése, a rajzlap közepének kikeresése is némileg gyakorlott szemmértéket tételeznek fel, úgy hogy kívánatos a rajzolást előkészíteni.

Ezen *előkészítés a népiskola 4. osztályának képezheti feladatát,* s a következő anyagot ölelheti fel: Alapfogalmak a térbeli alakzatokról, két pont különböző helyzetei, pontok összekötése egyenesek által, gyakorlatok távolságok megitélésében, ismételt felrakásában (sokszorozásában) és osztásában. Az egyenes különböző helyzeteiben és összetételeiben. Egyenesekből alkotott egy-

szerű diszítmények. A négyzet és a téglalap s az ezek alapján rajzolható legegyszerűbb egyenesvonalú diszítmények.

Ezen szabadkézi gyakorlatok mellett kivánatos a mértani rajzolás előkészítése czéljából az idomok szemléltetése mellett a legegyszerűbb segédeszközök: vonalzó és mérőveszsző használatát is gyakoroltatni. Mind a kétféle előkészítésre *heti két óra* elegendő.

Az elemi iskolai 4. osztályú oktatás ezen előkészítő szerepével már azért is be kell érnünk, mert ezen osztály végeztével a legtöbb tanuló más iskolába lép át, s mivel nem minden népiskolai tanító bír a rajztanításhoz kellő képességgel.

A népiskola 3. osztályából a rajzolás az említett okokból bátran elhagyható.

A polgári vagy középiskola 2. osztályában a csigavonalak, stilizált levelek és virágok, valamint egyszerűbb diszítmények képezik az oktatás anyagát. A szinezés első kisérletei is ide sorozhatók.

Az említett növényi diszítményi elemek képezik a leghelyesebb átmenetet a mértani idomoktól a diszítményekhez. Az utóbbiak, mivel ezeken az alakfejlődés és a szép törvényei legegyszerűbben nyilvánulnak, mivel másrészt a gyakorlati életben is leginkább értékesíthetők, képezik ezen fokon a rajzoktatás legalkalmasabb anyagát.

A polgári iskola 1. és 2. osztályában a szabadkézi rajzolás mellett a segédeszközökkel való bánásmód elsajátítását és a mértani ismeretek erősbítését czélzó mértani rajzolás taníttatik, mely anyagát a síkmértan és a mértani síkdiszítmények köréből veszi.

A 3. osztály számára főleg görög és renaissance síkdiszítmények rajzolása és szinezésén kívül a térbeli alakok szolgáltatják az anyagot. A térbeli alakok rajzolását sodronyból készült idomok- és testvázakkal vezetjük be, a melyekről azonban csakhamar átmegyünk a teljeslapú testminták rajzolására. Itt a növendékek szemlélet útján megtanulják a távlat és az árnyékolás törvényeit, míg ezzel párhuzamosan a mértani rajzórákon szintén szemléltetés alapján rávezettetnek az egyszerű mértani testek derékszögű vetületeinek és árnyék szerkesztésének előállítására.

A szemlélet alapján való távlati rajzolásnál használt kemény papirból, bádogból vagy fából készült testminták jó nagyok (30, 60, egészen 90 cm.-ig) legyenek. Csak ily nagy mintáknál mutatkozik a távlati rövidülés, az élek látszólagos iránya s a szögek látszólagos megváltozása annyira feltünően, hogy arról kezdő is könnyen meggyőződhetik.

A tanítás itt, mivel a tanulók mindegyike a közös mintát másként látja, nem lehet szorosan vett tömegtanítás.

A távlat és árnyékolás törvényeit szintén csak közvetlen szemlélet alapján ismertethetjük, ezért domború és térbeli alakzatokat ábrázoló mintalapokat használni nem szabad, mert ilyenek csak értelmetlen utánzásra vezetnének.

A 4. osztályban domborművü diszítmények, építészeti részletek és iparművészeti tárgyak képezik a tanítás anyagát. Míg ezeket itt megtanulják a növendékek szabadon ábrázolni, addig a mértani rajzórákon ugyancsak építészeti és müipari formákat megtanulnak derékszögü vetületekben előállítani, megtanulják az árnyék és a távlati szerkesztés elemeit.

Leányiskolákban a rajzoktatás ugyanazon alapelveket s ugyanazon tanmenetet követheti, mint fiúiskolákban, azonban a kellő mértékben hozzásimuljon a leányok, mint jövendőbeli anyák és nevelők érdekköréhez és igyekezzék az ebből folyó különleges feladatnak is lehetőség szerint megfelelni.

A rajzoktatás elemei mindkét nemnél ugyanazok egészen azon időpontig, melyben térbeli alakok rajzolására kerül a sor. Leányiskolákban ugyan általános képzés szempontjából a testrajzolást sem szabad elhanyagolni, de ezzel rövidebben végezhetünk, míg annál behatóbban foglalkozunk a színes síkdiszítménynyel. Bevezetjük a növendékeket némileg a diszítményi alaktanba, hogy azok, kik keresetforrásra vannak utalva, éppen úgy jártasak legyenek a diszítmények rajzolása és alkalmazása terén, mint a jövendőbeli anyák, kik az otthon csinosítása körül veszik a tanultak hasznát, s mint azok, kik csupán kedvtelésből foglalkoznak kisebb tárgyak diszítésével.

Ismerniök kell az egyes diszítési formák jelentését, tudniok

kell, minő feltételek alatt s minő czélra alkalmazzuk azokat, sőt a rajzolt alakzatok alapján bevezetjük őket a stiltan elemeibe s a fontosabb stilnemek fejlődésének történetébe is, a mi mellett egyszerűbb mű- és háziipari tárgyak stilszerű diszítésére tanítjuk és a színek ismertetésével és egybeállításával is behatóbban foglalkozunk.

Leányiskolákban, a hol az ábrázoló mértannal s a vele összefüggő rajzgyakorlatokkal együtt a külön mértani rajzórák is elmaradnak, a szerkesztő mértan is csak a legszükségesebb feladatokra szorítkozik. Ezért a polgári leányiskolák alsó osztályaiban a rajzra heti 3 óra van kiszabva, míg a fiúiskolák alsó osztályaiban a szabadkézi és a mértani rajz együtt heti 4 órában taníttatik.

Igen mostohán vannak rajzórák tekintetében a felsőbb leányiskolák ellátva. Heti 2 órában nemcsak rajzot és mértant, hanem szépírást is kell tanítani! A ki tudja, hogy ezen iskolák növendékei rendesen mennyire el vannak még foglalva idegen nyelvi és zeneórákkal, úgy hogy magánszorgalomból sem foglalkozhatnak tárgyunkkal, könnyen be fogja látni, hogy az oktatás eredménye is csak igen csekély lehet.

A rajzpapír rendesen fehér. Szines (sárgás, barnás, kékes, szürke stb.) papirt árnyékos rajzoknál, testalakok és domború ékítmények ábrázolásánál a kivitel egyszerűsítése és a hatás fokozása czéljából szoktunk használni. Ilyenkor a minta erősebben világított helyeit fehér krétával emeljük ki.

Kivételesen síkdiszítmények rajzolásánál is használunk színes rajzpapirt, mely esetben a papir színe az ékítmény alapszinét helyettesíti.

Szürke s egyáltalában sötétebb színű papiron íróónnal rajzoltatni nem tanácsos, ez a szemet igen megerőltetné s a rajz hatása bágyadt lesz. Itt szén, fekete és fehér kréta képezik a legczélszerűbb rajzszereket.

Szabadkézi rajzolásnál a jobb minőségű fiumei rajzpapírt tartalmazó rajzkönyvek (rajztömb, Block) sokkal czélszerűbbek a füzeteknél vagy egyes lapoknál. Nagyobb méretű szabadkezi, s általában mértani rajzoknál a táblát nélkülözni nem lehet.

Pontozott, hálózott vagy más előnyomással ellátott füzeteket, lapokat a kifejtett okokból kerülni kell.

A rajzkönyv mérete a szabad rajzolás alsó fokán kisebb (nyolczadrét, 20×30 cm.) legyen, így a lap könnyebben áttekinthető és gyakorlatlan szemmértékkel is pontosabban osztható. Később, már a 2. évben, nagyobb lapokra rajzolhatunk (negyedrét, 30×40 cm.) míg a fiúiskolák 3. és 4. osztályában a szükséghez képest félívnyi (40×60 cm) lapokat is használunk.

Budapest, 1890. Hollós Károly.

A NÉMET TANÍTÓNŐK EGYETEMES EGYESÜLETÉNEK MEGALAKULÁSA.

Fridrichroda a «Zeitung für Weibliche Bildung» tudósítása szerint a lefolyt nyár elején mozgalmas napoknak volt szemtanúja: ott tartották a németországi tanítónők Schmidt Auguszta lipcsei tanítónő elnöklete alatt az *első egyetemes tanítónő-gyűlést* oly czélból, hogy közös erővel, közös akarattal megalakítsák a német tanítónők egyetemes egyesületét. (Allgemeine deutsche Lehrerinnen Verein.)

A szent ügyért való lelkesedés vezette oda a 150 főből álló derék csapatot, mert mindnyájan érezték vállalatuk fontosságát, szükségességét és korszerűségét; — de egyszersmind tudták azt is, hogy jövőben a közös érdekek megóvása és előmozdítása, a működés egyöntetűvé tétele s a közös eszmékért való lankadatlan küzdés — fogja feladatukat képezni.

Az egyetemes gyűlésen tárgyalt tételek tartalmuknál és előadási módjuknál fogva egyaránt beillettek egy egyetemes gyűlés keretébe. A legtöbbje olyan, hogy minket magyar tanítónőket is érdekelhet, közöljük azért a gyűlés lefolyásáról a következőket:

A tárgyalások sorozatát a bajorországi tanítónők képzéséről, alkalmazásáról és anyagi helyzetükről szóló jelentés nyitotta meg; örvendetes tudomásul szolgált, hogy Bajorországban az elemi oktatás majdnem kizárólag a nők kezében van, továbbá úgy kiképeztetésük (3 év elemi és 2 év polg. tanítónő képezdei tanfolyam), mint anyagi helyzetük (1296 m.-tól 5—5 évi időközökben 1776 m.-ig emelkedik) teljesen azonos a férfi tanítókéval.

Érdekes pontja volt tanácskozásuknak az iskolai biblia kérdése: «Über die Schulbibelfrage». Az általános oktatás központját a vallásoktatásnak kell képeznie; kellő áldásos hatása azonban csak akkor lesz a vallás-erkölcsi oktatásnak, ha a könyv, melyet a gyermek kezébe adunk ment lesz minden salaktól. Ámde a használatban lévő Luther-bibliában helyenként olyan kifejezések fordulnak elő, hogy azt gyermek-leányok kezébe adni teljes lehetetlen. Ez állítás mellett bizonyít a szülők gyakori felszólalása is. Az egye-

sület feladatául tűzi ki mindent elkövetni arra nézve, hogy egy oly iskolai használatra átdolgozott biblia-kiadás létrejöttét előmozdítsa, melyet meggondolás nélkül lehessen a gyermek-leányok kezébe adni.

Szóba jött a tanítónők eddigi passiv magatartása is a tanítógyűléseken; a jövőben azonban tevékeny részt akarnak venni az eszményiért való küzdésben, mert tudják és érzik, hogy a serdülő nemzedék szellemi és erkölcsi jóléte az ő kezükbe van letéve, s hogy annak helyes irányban való fejlesztését a nemzet a tanítónőktől várja!

Tanácskozásuk tárgyát képezte továbbá a nőknek minél szélesebb körben való alkalmazása, és pedig a leánynevelés és oktatás minden fokán. — A nő képezi a társadalmi és állami élet központját, mert ő a lelke a családnak, ez pedig alapja a társadalmi szervezetnek. Képessé kell tehát a nőt tenni, hogy ezen magasztos hivatásnak tudatára jusson s annak megfelelni képes legyen; ez azonban csak a tanítónők minél szélesebb körre kiható munkásságától és befolyásától várható. Különösen fontos a tanítónők alkalmazása a felsőbb leány-tanintézetek magasabb osztályaiban, a midőn a leányt a nőtől csak egy lépés választja el; az anyát, a gyermek legbizalmasabb barátnőjét csak a tanítónő helyettesítheti. «Hiszen, mondá egyik lelkes tanítónő, ha a családban uralkodó viszonyt szemléljük, azt fogjuk tapasztalni, hogy a serdülő leány nevelése kizárólag az anya hatáskörébe tartozik, mert az apa érzi, hogy a fakadó virághoz avatatlan kézzel nyúlnia nem szabad. S mit tesz az iskola? Kimondja, hogy a leányiskolák legmagasabb osztályaiban csak férfi tanerő alkalmaztassék! S fájdalom, nálunk ez a rendszer jutott uralomra, pedig már is oly visszás helyzeteket teremtett felsőbb leány-tanintézeteinkben, hogy azokat pedagogiai szempontból egyáltalán nem helyeselhetjük.»

Egyelőre, a míg a tanítónőképző intézetek intensivebb képzést nem nyújtanak, a tanítónőknek, az egyesület nem kiván egyebet, csak egyenlő befolyást és hatáskört a férfi-tanerőkkel a magasabb tanintézetek felsőbb osztályaiban.

Eme nálunk is rövid időn napirendre tűzhető fontos kérdés tárgyalása után felszólaltak azon természetellenes körülmény miatt is, hogy a kézimunka tanítónők működésének ellenőrzésével is a tanfelügyelő (Schulinspektor) van megbízva. Nagyon kívánatos, hogy ezen tisztség szakavatott és tapasztalattal biró kézimunka tanítónőkre bízassék oly módon, hogy az állam minden tankerületben alkalmazzon egy-egy ilyen női felügyelőt, a ki az illető kézimunka tanítónőkkel folytonos élénk összeköttetésben állana s nem csak jó tanáccsal támogathatná őket, hanem megösmertetné velök az összetartozás édes érzetét és egyöntetűséget hozhatna létre működésükben. Emelné a kézimunka tanítónők állását és viszonyát a

tudományosan képzett tanítónőkkel szemben. (A kézimunka tanítónők nem bírnak részvételi joggal a közös tanácskozásokban.)

Élénk eszmecsere után azt a határozatot hozták, hogy a női felügyelők alkalmazása tárgyában illetékes helyen kérvényt fognak benyujtani.

A rajzoktatás javításáról is óhajtanak a német tanítónők gondoskodni, azért azt már első egyetemes gyűlésük tárgysorozatába felvették. Felismervén, hogy a rajzoktatás a felfogó tehetségre különösen képző hatással van, kimondják, hogy nem szabad a gyermeket az elébe tett minták gépies másolására utalni, hanem a rajzolandó ábrát fel kell alkotó elemeire bontani s csak midőn már a gyermek a megoldandó feladat elemeit öntudatosan felfogta, szabad a gyakorlati kivitelnek következnie. Három fokot kivánnak a rajzoktatásnál megkülönböztetni: az 1-ső és 2. fok a 14 éves korig terjedne; feladata: a síkdiszítmények öntudatos felfogása, még pedig az első fokon a fonás és szövés körében alkalmazott minták, a második fokon pedig a geometriai alakok ábrázolása, mivel ezek a műipar terén igen jól alkalmazhatók s a nőnek esetleg keresetforrásul is szolgálhatnak. A rajztanítás legmagasabb fokának feladata, hogy a növendékekkel a távlat törvényeit és a plasztika alapföltételeit megismertesse. Itt tanulják meg az egyes testrészeket áprázolni, gybszminták és természet után rajzolni. Ha az iskolának sikerül növendékeit az elmondottak felfogására képesíteni, valóban nagy feladatot oldott meg, mert megtanította őket látni és a szép alakok (idomok) költészetét megérteni.

E gazdag tárgysorozat is mutatja, hogy a német tanítónők lelkesült buzgalommal láttak a munkához, melyre közös erővel vállalkoztak; így remélhetjük, hogy az egyetemes német tanítónő-egyesület, melynek megalakítását ez alkalommal mondták ki s tisztikarát ez első egyetemes tanítónő-gyűlésen alakították meg, kétségtelenül nagy haszonnal fog munkálkodni a német nőnevelésügy javára.

Budapest. Radnay Bella.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Az állami felsőbb leányiskolák kérdése foglalkoztatja ma a nőnevelés ügye iránt érdeklődő laikus közönséget s a szakembereket egyiránt. A vidéki felsőbb leányiskolák igazgatói által ez iskolák szervezete érdekében a vall. és közoktatásügyi miniszter úrhoz benyújtott memorandum irányozta e dologra a közfigyelmet. A memorandum a felsőbb leányiskolák felvirágoztatása czéljából három dolgot tart elkerülhetetlenül szükségesnek.

1. «Helyeztessenek vissza a felsőbb leányiskolák középiskolai rangjukra; «női középiskola» elnevezés használatának elrendelése mellett, kivétetvén a tanfelügyelők hatásköre alól, helyeztessenek a főigazgatói hatáskörrel felruházandó miniszteri biztos hatósága alá.

2. A felsőbb leányiskolák hagyassanak meg férfi igazgatók alatt s az internatusokat vezető tanítónők igazgatónői címe helyett a felügyelő tanítónői vagy a már kinevezettekre internatusi igazgatónői elnevezés használata rendeltessék el.

3. A szervezet módosíttassék oda, hogy a felsőbb leányiskoláknál jövőben csak középiskolákra képesített tanárok s felsőbb leányiskolai tanítónőségre képesített tanítónők alkalmaztassanak.»

Folyóiratunk jelen száma nagy részben készen állott már, midőn emez emlékirat benyujtásáról a hirlapok által tudomást szereztünk s így arra észrevételeinket a jelen alkalommal már meg nem tehetjük. De mivel a terjedelmes memorandum a nőnevelés legfontosabb kérdéseivel némi egyoldalusággal és elfogultsággal foglalkozik s fejtegetéseiben a tanítónőképzés s a tanítónőknek a felsőbb leányiskolákban való alkalmaztatásának kérdését is érinti, legközelebbi számunkban az ügy fontosságához mért lelkiismeretességgel, behatóan fogunk vele foglalkozni.

*

A nőknek hivatásszerű kiképzése tárgyában nagyérdekű nyilatkozatot tett *Veres Pálné*, a hazai magasabb nőképzés lelkes szószólója a nógrádmegyei tanító-testülethez intézett levelében, melyet egész terjedelmében közölni kötelességünknek tartunk: «Folyó év szeptember 19-ikén kezemhez érkezett a nógrádmegyei Tantestület ama nagybecsű okmánya, mely szerint engem Hollókőn tartott közgyűlése határozatából tiszteletbeli tagjává megválasztani méltóztatott.

Mélyen meghatott és őszinte hálára kötelezett a meg nem érdemelt kitüntetés, melyért fogadja a mélyen tisztelt Tantestület legőszintébb köszönetemet.

Hajlott korom és jelenlegi gyengélkedésem meg nem engedik, hogy folyó hó 12-én Losonczon tartandó nagy érdekű közgyűlésünkön, a mint azt szerettem volna, személyesen részt vehessek. Szabad legyen azonban ez alkalmat megragadni, hogy egy kéréssel forduljak a mélyen tisztelt közgyűléshez.

A tisztelt Tantestület alapszabályainak 15. §-a szerint czélúl tűzte

magának «a tanügy és nevelésügy fejlődését minden irányban figyelemmel kisérni és előmozdítani», én tehát bátorságot veszek magamnak a tekintetes Tantestület figyelmét a nevelésügy legelhanyagoltabb ágára: a nőnevelésre felhívni és erre nézve nagybecsű segédkezését kikérni.

A nőknek magasztos hivatásukhoz mért czélszerűbb kiképeztetést kellene nyerniök, mert a nő van hivatva gyermekei lelkében a tiszta vallásosságot, a haza és felebaráti szeretet és kötelesség érzetét fejleszteni, bennök az igaz, nemes és szép iránt lelkesedést ébreszteni, őket a munkássághoz, takarékossághoz szoktatni az előítélet és ferdeségek gyökereit kiirtani és oda hatni, hogy a hiú csillogást megvetni tanúlják, ellenben az igaz érdemet és nagylelkűséget másoknál megbecsüljék és tiszteljék.

Ennek folytán szükségesnek tartom, hogy a leánynövendéknek, ha a reálismeretekben alapos oktatást nyert s már 14 vagy 15 éves, bővíttessék eddigi ismeretköre a lélektan, logika, erkölcs-, nevelés-oktatás- s egészségtan tanúlmányozása által.

Ezen tanúlmányok a nőre nézve úgyszólván szaktudományok, hogy az életben reá háramló nagy feladatnak öntudattal és sikerrel megfelelni tudhasson.

De az előkelőbb, gazdag családok leányainál most dívó oktatás a reáltudományok, idegen nyelvek s néhány technikai ügyességek elsajátítására szorítkozik s pedig épen ezeknek kezében van, a majdan legbefolyásosabb férfiak és a született törvényhozók jellemképzése letéve. A tapasztalás pedig bőven mutatja, hogy az anyai jó, vagy rossz befolyást gyermekei nevelésénél senki sem bírja többé teljesen kiirtani.

A leányok kiképeztetését illetőleg épen úgy kellene a felsorolt tantárgyak ismeretét követelni, mint a férfiaknál az érettségi bizonyítvány elnyerését.

Az állam erre nézve nem léphet fel olyan kényszereszközzel, mint a fiúknál, tudniillik, hogy a férfi nem nyerhet hivatalt és három évig tartó katonai szolgálatot köteles teljesíteni, ha nem teszi le az érettségi vizsgát.

A nők nevelésének előmozdítására csak társadalmi uton lehet hatni.

Azért vagyok bátor a mélyen tisztelt Tantestület és annak minden egyes tagját arra kérni fel, hogy hasson oda és ragadjon meg minden kinálkozó alkalmat, hogy az apákat és anyákat ezen eszme megvalósításához megnyerje.

Ily czélszerű kiképeztetés által válhatik a nő az emberiség megjavítására nézve a leghathatósabb tényezővé.»

*

A sévresei «École normale» felvételi vizsgálatának tételei.

1. Mennyiségtanból.

1. Adott számnak törzstényezőire való bontása. — Bebizonyítandó, hogy minden szám csak egyféleképen bontható törzstényezőire. — Ha $N=a^3b^4c^2d$, megkeresendő N osztóinak száma. Mi következik abból, ha ez a szám páratlan?

Megkeresendő ama pontok mértani helye, melyek két adott ponttól lemért távolságainak négyzete állandó különbséget ad. — Mit ért két körnek sarktengelye alatt? — Kifejezendő egy körczikk területe. — Bebi-

zonyítandó, hogy két körczikk területe úgy aránylik egymáshoz, mind középponti szögeik.

2. Mit értünk egyszerű szakaszos tizedes tört alatt? — Mily törtből származik?

Megoldandó $x^4-5x^2+4=0$ egyenlet. — y-nak mely értékeire positiv a következő kifejezés: y^2-5y+4? — x mily értékeire positiv x^4-5x^2+4?

Hogyan osztja a háromszög egy oldalával párhuzamos egyenes a másik két oldalt?

Húzz O és O^1 pontok mint középpontok körül két kört; húzd meg e két kör közös érintőjét, MN-et és a középpontjaikon átmenő egyenest, mely a köröket A és B külső pontokban találja, s húzd meg AM és BN egyeneseket. Bizonyítsd be, hogy AM és BN egyenesek derékszög alatt metszik egymást, hogy $AMNB$ körbe írható s végre, hogy J-ből a körökhöz húzott érintők egyenlők!

3. Félkörbe trapez irandó, s bebizonyítandó, hogy a trapez egyenszárú. — Meghatározandók e trapez oldalai azon feltevéssel, hogy kerülete meg van adva.

Kösd össze adott háromszög oldalainak felezőpontjait, s tedd ugyanazt az így keletkezett háromszög oldalaira nézve, s folytasd ezt minden újonnan keletkezett háromszögnél mi lesz mindeme háromszögek területeinek összege, beleértve az adott háromszög összegét is? Mi ez összegnek határértéke? — Bizonyítsd be, hogy az így keletkezett háromszögek oldalfelezői mind egy közös pontban találkoznak! — Hány pont osztja a megadott egyenest egy meghatározott arány szerint?

Mi a végszerűtlen tört?

4. Az egész szám négyzetgyökének fogalma. — Egész szám minden egész számnak gyöke? — Lehet az egész számnak gyöke tört? — Bizonyítás. — Mit értünk $^1/_n$-rész közelítésű gyök alatt?

Keresd meg x egész függvényének $(x-a)$-val való osztásából eredő maradékát s tedd $X=(x-a)\,R+R'$ alakba. Egyenlet vagy azonosság ez a kifejezés? — Mi a különbség? — Ha X osztható $(x-a)$ és $(x-b)$-vel, mire lehet ebből következtetni? — Feltéve, hogy $X=(x-a)\,(x-b)\,R+px+q$, megkeresendő $X:(x-a)\,(x-b)$ hányados.

Trapez felületének kimérése. — Milyen felület egységét kell választani, hogy a mérés pontos legyen? — Kifejezendő a trapez felülete azon feltevéssel, hogy a hosszegység 1 m., felületegység pedig olyan egyenoldalú háromszög, melynek oldala a hosszegységgel egyenlő.

Mi a parallelepipedon? Egyenes parallelepipedon, derékszögű parallelepipedon.

5. A logarithmus definitiója. — Kell-e a számtani haladvány első tagjait 0-nak venni? — Ugyanaz lesz a két haladvány különbsége? — Mily haladványokból van a közönséges logarithmusok rendszere kifejtve? — A logarithmusok alaptulajdonságai és hasznossága. — Bebizonyítandó, hogy a szorzat logarithmusa a tényezők logarithmusainak összegével egyenlő.

Adva van a háromszög egyik oldala, a szemben fekvő szög s a szög csúcsából kiinduló középvonal; megszerkeztendő a háromszög! — Bebizonyítandó, hogy három megadott ponton keresztül kör szerkeszthető, de nem több, mint egy. — Hány kört lehet szerkeszteni, mely a háromszög három oldalát érinti?

II. Természettan- és vegytanból.

1. Az elektrophor leirása. Használata. A lepénynek összes elektromossága áramlik-e ki, ha egy pontját érintjük vezetőleg? — Ugyanazon elven alapuló készülék, mely határtalan mennyiségű elektromosságot adhat.

A teljes visszaverődés jelensége. — Mindig nagyobb törékenységű a sűrűbb átlátszó anyag?

A kénsav előállítása vas- vagy pedig antimon-sulfidból. — E sav összetétele. Mi módon állapítható meg? — Mi módon lehet a gázok gőzsűrűségéből a gáz összetételére következtetni?

2. A fény tovaterjedése. — A fény egyenes vonalai terjedését mutató kisérletek. — Mi az árnyék, félárnyék? Adott test árnyéka és félárnyéka szerkesztendő. — Egyenletese a félárnyék? — Hogyan lehet a homorú gömbtükör fógyúponttávolát meghatározni?

Széndioxid. — Miért nem lehet szódavízgyártásban sósavat alkalmazni? — Miben áll ennek a savnak hatása a csontra? — Mi a csont összetétele? Mi a különbség a csont és a zselatin között? Mi a porcz?

Hogy távolítják el a szódavízgyártásnál a mészsulfátot? — Lehet e czélra más savakat is használni? A szódavízgyártásról különösen. Angol módszer. — Megállapítandó a széndioxid összetétele.

3. A thermometer leirása. Hőmérséklet. A hőmérő a hőmérsékletet méri? — A hőmérői test megválasztása. Miért nem alkalmazzák a levegőt is a vizet? — Meghatározandó a kiterjedési együttható.

1 liter tiszta víz felforraltatván, bedugaszoltatik; mi történik, ha 0°-ra lehűtve, a dugót eltávolítjuk? — Mennyi levegő oldódik fel a vízben?

Miből állítják elő a brómot? — Hogyan? — Hogyan lehet a jódtól megszabadítani? — Káliumbromid és káliumbromür vegyi képlete. — Mi a tengeri víz? A kénvegyületek osztályozása. Micsoda vegyületek a hyposulfátok?

4. Mit értünk a nap színképe alatt? — Hogyan állítjuk elő? — Milyen kisérletekkel lehet a törött és szétszórt fényt újra egyesíteni? — Tájoló. A declinatio definitiója. A declinatio leolvasása. A tájoló használata.

Kénhydrogén előállítása 1. ferrosulfidból, vassulfátból; 2. antimonsulfátból. — Physikai tulajdonságai; folyósítása. Vegyi tulajdonságai; a káliumnak hatása. — A kénhydrogén elemzése. — A légenysav előállítása.

5. Szóró lencse; gyúponttávolsága. — Hogy határozható meg a gyúponttávolság? — A szóró lencse gyúponttávolának kiszámítása.

A fénytörés törvényei. Ezek igazolása. Tárgyalandó $\frac{\sin i}{\sin r}=n$ képlet.

A phosphorhydrogén előállítása. Mily vegyi folyamat megy végbe a következő keverékekben:

$$3Pa+2Ca0+6H_20?$$

IRODALOM.

EGÉSZSÉG. Folyóirat egészségtani ismeretek terjesztésére s a közegészségügy érdekeinek előmozdítására. Kiadja az Országos közegészségi egyesület. Szerkesztik *Fodor József* és *Csapodi István*. Előfizetési ára 1 frt.

A Nemzeti Nőnevelés keletkezése óta különös gondot fordít a gyermekek testi nevelésére. Ennélfogva kötelességének tartja olvasóinak figyelmét egy jeles folyóiratra fölhivni, melynek czélja a legszükségesebb, egészségünk megóvására vonatkozó ismereteknek terjesztése s a közegészségügy érdekeinek előmozdítása. Ki tagadhatná, hogy ily lapra nagy szükség van? A gyermekhalandóság megdöbbentő adatai szomorú bizonyságot tesznek róla, mily gyarlók nálunk e tekintetben a közismeretek. Az előttünk fekvő idei V. füzet első czikke Csapodi István kiváló tollából való s szerzőnek az iskolás gyermekek betegségeiről szóló, a IV. egyetemes tanítógyűlésen mondott előadását tartalmazza. Doboczky Lajos Privigye mezőváros közegészségi viszonyairól értekezik. Gerlóczy Zsigmond a fejfájásról mond tanúságos tudnivalókat, különösen arról, hogy a fejfájás minő okokra vezethető vissza s mily bajoknak a szimptomája. — Jankovich Pál «A vallásos élet külső formái és az egészségügy» czím alatt egyebek közt azt fejtegeti, mily veszedelmes a csecsemőkre a templomban való keresztelés s mennyire kivánatos volna, hogy a háznál való keresztelés általánosan elterjedjen. Sok érdekes tudnivalókat olvashatunk a füzetet befejező «Rövid közlésekben». Igy pl. a söprés és porolás egészségi ártalmairól szólva. A fölvert por izgatja s bántja a tüdőt, a szemet; a porral együtt elszálló bakteriumok pedig fertőzéssel fenyegetik azokat, a kik a port belélegzik. Azért egészségi szempontból szükséges, hogy a ruhát, ágynemüt stb. ne porolják a folyosón s a lépcsőházban, a folyosókat, lépcsőket nedves ruhával törűljék föl s ne söpörjék szárazon. Melegen ajánljuk e jeles folyóiratot, mely az iskolának egyik fontos érdekét ápolja, a tanitók figyelmébe. Ők nemcsak az iskola egészségi őrei, hanem a községek tanácsadói is s mindkét minőségükben hasznukra lehet e folyóirat.

H. P.

*

A népiskolai tantárgyak methodikájának történetére vonatkozólag még ez év folytán egy érdekes monográfia fog megjelenni s fogja gazdagítani ez ágban meglehetősen szegény pedagógiai irodalmunkat.

Ez «*Az ABC-s könyvek történeti fejlődése*» czímű munka, melynek szerzője *Bökényi Dániel*, a máramaros-szigeti áll. tanitó-képezde gyakorló iskolájának tanára, a «Máramarosi Tanügy» szerkesztője.

A hozzánk beküldött előfizetésre felhivásból tájékozásul közöljük itt e munka tartalomjegyzékét, mely a következő:

Bevezetésül: Az irás feltalálása. — *Dévay Biró Mátyás* «Orthographia Ungarica»-ja. (Az első betüztető Ábc; Ábc-s káték írói: Székely, Bornemissza, Gálszécsi, Kereszturi, Comenius. A debreczeni Abc.) Betüztető módszerű Ábc-s könyveinek czímtára. Szőnyi Nagy István «Magyar Oskolá»-ja; (az első hangoztató módszerű Ábc; Zákány, Warga, Indali; pataki Ábc-k. Az akadémia koszorúzott műve. Közeledés az írva-olvastatás rendszeréhez. Hangoztató módszerű Ábc-s könyveink czímtára. Ábc-s könyveink mai állapota. *A)* Történelmi előzmények. *B)* Simon Antal vezérkönyve. *C)* Irva-olvastató módszerű könyveinek (Gönczy, Árvay, Bárány, Horkai, Komáromy- és Gyertyánffy-féle.) *D)* Fali olvasó táblák. *E)* A különböző Ábc-k betüsora (táblázat.) *F)* Az írva-olvastató módszerű Abc-s olvasókönyveink czímtára. Újabb tanmódszerű Ábc s könyveink előnye a régiek fölött. Ábc-s könyveink nyelvtani eleme.

A mű 9—10 ívre fog terjedni. Előfizetési díj 1 frt, mely deczember hó 10-ig a szerzőhöz M.-Szigetre küldendő.

A szerző előjegyeztetést is szivesen fogad, mely esetben a könyv ára annak vételekor lesz fizetendő.

*

Előfizetési felhivás. BÁRÓ JÓSIKA MIKLÓS ÉLETE ÉS MUNKÁI. Irta: *Melha Szaák Lujza.*

Az előfizetésre felhívásból, melyre olvasóink figyelmét felhívjuk, kiemeljük a következőket: «Jósika Miklós költészetének szépségét nem avíthatta el az idő s mégis csak ritkán találkozunk műveivel az ifjabb nemzedék olvasmányai között.

E mellőzésnek oka első sorban az, hogy az ifjabb olvasó nemzedék nem ismeri Jósika életviszonyait, nem érti meg a személyes és korrajzi vonatkozatokat. Pedig ezek Jósika költészetének kiegészítő keretét képezik s nélkülök Jósika hatása csonka marad. Eme kiegészítő s egyszersmind Jósika munkásságának méltánylását magában foglaló keret feltüntetésére vállalkoztam báró Jósika Miklós «Élete és Munkái» megírásában akkor, a midőn kedvencz íróm, báró Jósika Miklósról, illetőleg műveiről önmagam számára gyűjtött adathalmazból valódi nagyságában láttam kidomborodni alakját s költői czélzatai nemességét.

Mintegy hat év óta simítgatom művem egy-egy kiszögellését, és talán ma sem bocsátanám közre, ha br. Jósika Miklós halálának negyedszázados évfordulójához nem közelgetnénk.

E negyedszázados évforduló alkalmából óhajtom báró Jósika Miklós életének emlékét s művei méltatását egy önálló kötetben közrebocsátani.

Ma Jósika művei néhány kivételével 20—25 év előtti kiadásban, csak ódon helyesírású, izléstelen és elavult kiállítású példányokban találhatók. Az 50—60-as években működött nyomdákat jellemző szedéshibák, kiállítási dísztelenségek szinte elriasztgatják azon olvasókat is Jósika művei végig olvasásától, a kik műveiben lapozgatva egy-egy elbájoló jelenség leírásától kedvet kapnak Jósika összes műveinek végig olvasásához.

Ezt tekintetbe véve, remélhető az, hogy a Jósika életrajza által fölébresztett érdeklődés alapján Jósika különféle alakban s még különfélébb irásmodorral szétszórtan megjelent műveit is a kegyeletnek meg-

felelően összegyűjtött díszes kiadásban lehet majd az életrajz és méltatás folytatása gyanánt esetleg közrebocsátani, hogy elfoglalhassa Jósika szelleme az ifjabb nemzedék szellemi életében azon vezérszerepet, melyet évtizedek előtt gyakorolt. . .

Szerény művem a karácsonyi ünnepek alkalmából fog megjelenni «Báró Jósika Miklós Élete és Munkái» cím alatt mintegy 25—30 ívnyi terjedelemben, a Franklin-társulat által díszesen kiállítva. Előfizetési ára 2 frt, bolti ára 3 frt.

Az előfizetési pénzek hozzám: Budapest, Kigyó-utcza 1. sz., 19. ajtó alá november hó 15-éig küldendők.»

*

«AZ OSZTRÁK-MAGYAR MONARKHIA IRÁSBAN ÉS KÉPBEN» című vállalatból közelebb «Magyarország» II. kötetének 17. füzete jelent meg.

Érdekesen vázolja e füzetben Szentkláray Jenő, ismert történettudósunk, Temesvárt és vidékét, élénk vonásokkal tárva az olvasó elé e nevezetes városnak úgy mozgalmas multját, valamint virágzó s hazafias szellemtől áthatott jelenét, szellemi és anyagi műveltségének helyi és országos fontosságát; egyszersmind világos áttekintést nyujt Temesvár nagy kiterjedésű gazdag vidékének nevezetesebb helységeiről is. Szentkláray szépen és tanulságosan írt czikkét «Pancsova és vidéke» zárja be, melyet Herman Antal ismertet, bevonva előadásába a Pancsova vidékére közelebb letelepített bukovinai székelyeket, úgyszintén a deliblati homoksivatag és az alibunári mocsár leírását is. A füzet végén ugyancsak Szentkláray Jenő tollából a délmagyarországi németek néprajzi ismertetése kezdődik. A becses tartalmú füzetet tizennégy szép rajz ékesíti, Temesvár nevezetesebb épületeiről, Nagy-Becskerekről, Nagy-Kikindáról, Török-Becséről, Pancsováról, a hertelendy-falvi székelyekről stb., melyek Rauscher Lajos, Spányi Béla, Háry Gyula és Cserna Károly művészeinktől valók. A füzet a Révai-testvérek bizományában jelent meg s ára 30 kr.

*

PÁPASZEM NÉLKÜL czím alatt egy pár elbeszélést bocsátok közre.

Alakjaimat a tanítói életből szedem. Nem azért teszem ezt, mintha valami aktuális dolog szolgálatába akarnék szegődni, hanem csupán azért, mert a hozzám legközelebb állók között inkább volt alkalmam pápaszem nélkül látni az embert. Elbeszéléseim élénk tollal s keresetlen egyszerűséggel festik a tanítói élet örömeit és bánatait, általános emberi jellemvonásokat emelnek ki, melyek természetük szerint a tanítót vagy a megnyugvás, lélekemelő csendes munkásság, családi boldogság kikötőjébe vezetik, vagy pedig a megsemmisülés örvényébe dobják. Az én embereim nem légből kapott figurák, hanem köztünk élő, a földön mozgó egyének, kikben az olvasó ismerősökre talál. A könyv tartalma: Diós Márton öröksége. — Rangosan. — A ki jól nősült. — Sofi, a jeles nyelvmester. — A «penna» és a «poéta». — Paraszt-é a paraszt? — A direktor. — A hol a harangot megfürösztötték. — Terjedelme: 10—12 nagy 16-odrét ív. Kiállítása csinos. Ára 60 kr. Megjelen f. é. decz. hó első hetében. Gyűjtőknek 5 példány után (ha a pénzt előre beküldik, vagy beküldését biztosra igérik) a 6-ikat tiszteletpéldányul adom. Ungváron, 1890. szeptember hó 25-én. *Ember János.*

Danninger József tanítónő-képző-intézeti tanár a következő füzeteket küldte be szerkesztőségünknek:

1. A Magyar Nyelvtan Eredményei Népoktatási Intézetek számára.
2. Az Összetett Mondat Tana vagyis Rövid Mondatkötéstan Tanítóképző-intézetek és Felsőbb Osztályok számára.
3. Körmondattan.
4. Német Körmondattan.

E kérdések és feleletek alakjában kiadott füzetekkel szerzőnk czélja: hogy a gyakorlati úton már jól érthetővé tett nyelvtani fogalmakat a tanulóval megőriztesse, megszilárdíttassa. «A Magyar Nyelvtan Eredményei» előszavában vázlatos gyakorlati útmutatást ad a «mondat» fogalmának megértetésére, majd a füzet szövegében a melléknevet ismerteti gyakorlatilag. Erősen kárhoztatja, ki e füzetekben foglaltakat egyszerűen betaníttatni akarná, és «A magyar nyelv tanításáról» czímű értekezésében a nyelvtani tanítás alapjának az olvasókönyvet mondja, bár az ahhoz való túlságos ragaszkodást nem tartja czélravezetőnek. A füzetek ára 20—30 kr. s kaphatók szerzőnél Pozsonyban.

1188/938